Mustaqil gazeta

HURRIYAT

1996-yil dekabrdan chiqa boshlagan

№23 (277) 2002-yil 12-iyun

"Ҳуррият" сизники.
Сиз ҲУРРИЯТники бўлинг!

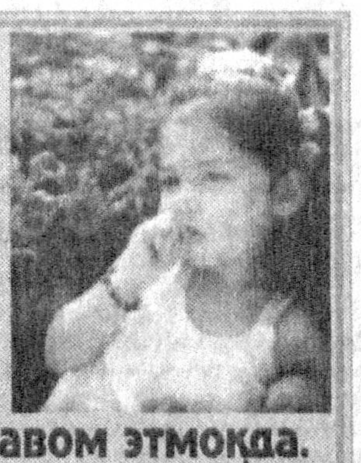

Газетамизга обуна давом этмоқда.
Нашр кўрсаткичимиз:
Якка обуначилар учун — 233, ташкилотлар учун — 234.

МММда

АҚШнинг CPJ делегацияси Ўзбекистонда

АҚШнинг Журналистларни Ҳимоя қилиш қўмитаси (ЖҲҚ) - CPJ делегацияси Ўзбекистонда 9 кун давомида бўлиб, Президент Матбуот хизмати, Давлат матбуот қўмитаси, ТИВ қошидаги "Жаҳон" ахборот агентлиги ва бошқа матбуотга алоқадор давлат ва жамоат ташкилотлари вакиллари, хорижлик журналистлар, Ғарб мамлакатлари дипломатлари, Тошкент ва Самарқанддаги инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ташкилотлари фаоллари билан учрашди. Ташриф якунида улар хорижлик ва маҳаллий журналистлар иштирокида матбуот анжумани ўтказди.

ЖҲҚ бошқаруви аъзоси Питер Арнест, Таҳририят директори, дастур раҳбари Ричард Мерфи, Европа ва Марказий Осиёдаги дастур мувофиқлаштирувчиси Алекс Лупис бўлиб ўтган мулоқотлар якунларидан журналистларни воқиф этди.

ЖҲҚ вакиллари ички цензура маданияти шаклланган оқибатида маҳаллий журналистлар ўз мақолаларида раҳбарлар коррупцияси, инсон ҳуқуқлари бузилиши мухолиф партиялар ва ислом ташкилотлари фаолияти хусусида кам ёзадилар, деган фикрни билдиришди.

Бўлиб ўтган учрашувлардан сўнг делегация матбуотни эркинлаштириш юзасидан бир неча тавсияларни ишлаб чиқди. Улар эркин матбуотга эришиш учун маълум вақт кераклигини эътироф этиб, тақдим этилаётган тавсиялар яқин келажакда матбуот эркинлигини таъминлаш юзасидан аҳволни бирмунча яхшилашга имкон беради, Ўзбекистоннинг халқаро майдондаги имижини янада яхшилайди, бу борада мамлакат ҳукумати қўйган ижобий қадамларни янада мустаҳкамлайди, деган фикрда.

"Озодлик" мухбирининг "Суҳбатлар чоғида Сизда раҳбарлар ўзгаришларни чиндан хоҳлаётгандек туюлдими, ёки аксинча, деган саволига делегация аъзолари: "Баъзи раҳбарлар мустақилликнинг 10 йилида эркин матбуот яратиш қийин. АҚШга бунинг учун 100 йил керак бўлди, дейишди. Бироқ, Ўзбекистон Ғарб иқтисодиёти бўйича узоқ вақт эришган кўпгина янгиликларини тезда ўзлаштирди. Нега энди матбуот бундан мустасно бўлиши керак.

Ўзбек матбуотининг ёши улуғ мутассадилари бизда цензура ҳам, муаммо ҳам йўқ, дедилар. Лекин нисбатан ёш журналистлар матбуот соҳасида маълум муаммолар борлигини эътироф этиб, малакали журналистлар тарбиялашда ҳамкорлик зарурлигини таъкидладилар. Ўзбекистонда эркин матбуот бўлишини истовчи, талантли журналистлар кўп экан", деб жавоб берди.

Болажон, нигоҳинг илмга ташна,
Ватан севгисига лиммо-лим қалбинг.
Сенинг бўйинг билан ўсажак миллат,
Сенинг ақлинг билан юксалар халқинг!..

Сенсация

Франция ЖЧни тарк этди!

Кеча пешинда Роже Лемерр қарғишлар бўрони остида қолди, дарбозабон Барьтез ўкириб йиғлади, Зиданнинг асаблари тўкилиб тушди, Дюгарри нақ бошини чангаллаб қолди. Анри-ку аҳволига маймунлар йиғлади, фаранг футбол юлдузлари мухлисларининг қанчаси хотинларини аямай калтаклашди... Бунга бош сабаб — Жаҳон ва Европа чемпиони бўлмиш Франция гуруҳ баҳсларининг охирги ўйинида Дания терма жамоасидан 0:2 ҳисобида мағлубиятга учраб, шармандали тарзда "ЖЧ—2002" мусобақасини барвақт тарк этди!!!

УШБУ СОНДА:

"УЛАРНИНГ ОРҚАСИДА ЧЕТ ДАВЛАТЛАР ТУРИБДИ..."

Хорижий матбуот ҳар куни Ўзбекистон ҳаётига доир кўплаб материаллар бериб боради. Бугун биз "Би-би-си" радиоси мухбирининг "Ўзбекистон исломий ҳаракати" матбуот котиби билан суҳбатини эътиборингизга ҳавола этамиз.

НАТО: ТИНЧЛИК ЙЎЛИДА ҲАМКОРЛИК 2
Бош котиб ўринбосари Жан ФУРНЕ билан мулоқот

ПАРИЗОД 2
МУҲАББАТ ВА САДОҚАТ ЧАМБАРЧАС 3
Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ ёзувчиси Саид Аҳмад билан суҳбат

ЖЧ — 2002: Ўйиндан ташқари ҳолатлар
ИТЛАР ҲАМ ЙИҒЛАЙДИ 4

Ташаббус

ТАДБИРКОРЛАР — ЁШЛАР ҲОМИЙСИ

Мамлакатимизда ҳар йили лицей, коллеж, махсус мактаб-интернатлар ва ўрта таълим мактабларини минглаб ёшлар битириб чиқишади. Улар ўртасида иқтидорли ўқувчиларнинг кўплиги жуда муҳимдир.

Яқинда Сариосиё туман ҳокимлиги янги ташаббус билан чиқди. Бир сўз билан айтганда, ўқишни битириб ишсизликка дуч келаётган ёки иқтисодий шароит туфайли шартнома асосида институтда ўқиш имкони бўлмаган оила фарзандлари учун янги имкониятлар эшиги очилди.

Сариосиё туман ҳокими, Ўзбекистон Олий Мажлиси депутати Парда Мадиев битирувчи иқтидорли ёшлар билан учрашув ўтказиб ишсизликни камайтириш юзасидан фикрлашиб олди. Ўқишга бормай қишлоқда қолаётган ёшлар муаммоси хусусида ҳам фикр алмашинди. Йигит-қизлар мавжуд муаммоларни очиқ-ойдин айтишди. Олий Мажлис депутати Сариосиё туманидан олий ва ўрта махсус ўқув юртларига шартнома асосида ўқийдиган ёшларга тадбиркорлар ҳомийликка олиши эвазига ёрдам бережагини баён қилди. Тумандаги тадбиркорлар эса ҳокимнинг бу гапини қўллаб-қувватлашди.

Сариосиёлик ёшлар 2001—2002 ўқув йилида халқ таълими бошқармаси, ёшларни қўллаб-қувватлаш "Истеъдод", "Умид" жамғармалари томонидан ўтказилган турли кўрик, танловларда қатнашиб, ғолиб бўлишган. Энг муҳими, бу йилдан бошлаб шартнома асосида ўқийдиган йигит-қизларнинг ҳомийлари тайин қилинди. Очиқ мулоқот сўнгида кўрик-танловларнинг 11 нафар ғолибига ҳомий ташкилотлар томонидан қимматбаҳо совғалар топширилди.

Сафар ОМОН,
"Ҳуррият" мухбири

Луқма

ЗИЁФАТЛИ ТОМОША

Олтинсойликлар зўр эди, зўрнинг зўрлигини тан олган яхши. Аммо "термизликлар ҳам, музработликлар ҳам, кеч хабар қилинганлиги туфайли кечикиб келиб, танловда қатнашиш ҳуқуқидан маҳрум қилинган жарқўрғонлик гуруҳ ҳам зўр эди". Буни ҳайъат аъзолари, кейинроқ танлов тугагач, "чой"нинг устида тан олишди.

Чин зўрлар курашганда бир-бирини йиқитолмай сарсон бўлишади. Зукколикда бир-биридан қолишмайдиган бу гуруҳлар тўплаган баллар фарқининг зўрлигини қаранг. 29, 24 га чиқиб кетди! Олтинсой туманининг "Парламент" гуруҳи 221 балл, Термиз шаҳрининг "Адолат" гуруҳи 192 балл, Музработнинг "Даъват" гуруҳи 169 балл тўплади. Бу номутаносибликни ҳеч ким изоҳлаб ўтиришни лозим топмади (?). Фақат, Термиз шаҳридан келган гуруҳ раҳбари китоб олиб келиб, ўз жавобларини асослагач, ҳайъат аъзоларидан бири вилоят халқ таълими бошқармаси вакили Йўлдош Чориев нотўғри баҳо қўйгани учун ҳамманинг олдида узр сўради...

"Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати вилоят кенгаши раисининг ўринбосари Улуғбек Нормуродов умумий баҳони эълон қилгач, шовқин-сурон, норозилик яна авжига чиқди. Шундай қилиб, Термиз туманида ўтказилган "Сиз қонунни биласизми?" кўрик-танловининг вилоят босқичи дилхиралик билан якунланди.

Олтинсойлик камолотчилар ҳакамлар ҳайъати аъзолари учун тўкин дастурхон ёзган экан.

Мен ҳам меҳмон бўлдим...

Жамила ЭРГАШЕВА,
журналист

***ТАҲРИРИЯТДАН:** Ушбу луқмани бизга олис Сурхон воҳасидан йўллаган ҳамкасбимизнинг, рости, таърифу тавсифида муболаға бормикан, деган андишада эълон қилмай тургандик. Танловнинг республика босқичида сурхондарёликлар муносиб ўринлардан ҳеч бирини эгаллай олишмагач, вилоятда бу борада сезиларли ишлар олиб борилмаётганлигига биз ҳам амин бўлдик. Начора, муаллиф ҳақ экан.*

Ҳамкорлик

БИТИМ ИМЗОЛАНДИ

Кеча Жаҳон Тинчлик Корпусининг Ўзбекистондаги директори Лоренс Лехи ҳамда Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазири Саидаҳрор Ғуломов иштирокида икки томонлама ҳамкорлик тўғрисидаги битим имзоланди. Мазкур битимдан Тинчлик Корпуси ҳамда вазирлик ўртасидаги ҳамкорлик алоқаларини янада ривожлантириш кўзда тутилган. Шунингдек, ҳамкорлик ҳужжатида Тинчлик Корпуси кўнгилли(волонтёр)ларининг мамлакатимиздаги келгуси фаолияти ҳам белгилаб берилган.

Тинчлик Корпуси юртимизда 1992 йилдан буён фаолият юритиб келмоқда. Бу муддат давомида таълим, ичимлик сувини тозалаш, кичик бизнес тараққиётига кўмаклашиш, ОИТСга қарши кураш дастурлари доирасида 500га яқин АҚШ фуқароси кўнгилли сифатида мамлакатимизда хизмат қилди. Айни пайтда Корпуснинг 7000 дан ортиқ кўнгиллилари жаҳоннинг 70 мамлакатида фаолият олиб боришмоқда.

Дараклар

ЖИНОЯТЧИЛАР "ЎРГИМЧАК ТЎРИ"ДА

Европа мамлакатларида пул маблағларини мамлакатдан мамлакатга ноқонуний олиб ўтиш билан шуғулланган 50 дан ортиқ киши қамоққа олинди. Бу ишда алоқадор бўлган 150 киши устидан жиноий иш қўзғатилди.

Италия полициясидан ташқари Франция, Швейцария, Германия, махсус хизматлари, шунингдек, АҚШ Федерал қидирув бюроси иштирок этган ушбу йирик ишда Россия жинояткор гуруҳлари асосий гумондор сифатида қайд этилади.

Маълум бўлишича, улар ғарбдаги шериклари билан ноқонуний қурол, наркотик моддалар ва одам савдоси билан шуғулланган.

Италия полициячилари "Ўргимчак тўри" деб номланган тунги рейд давомида гўзал кўчмас мулкларни, автомобилларни қўлга киритди, 300 дан ортиқ банк ҳисобларини "музлатиб" қўйди. Маълум бўлишича, бу ҳисоб рақамларининг иккитасида 4 миллион евродан ортиқ ноқонуний йўл билан топилган маблағ бўлган.

ОСМОНДАН УЧИБ ЎТИШГА РУХСАТ

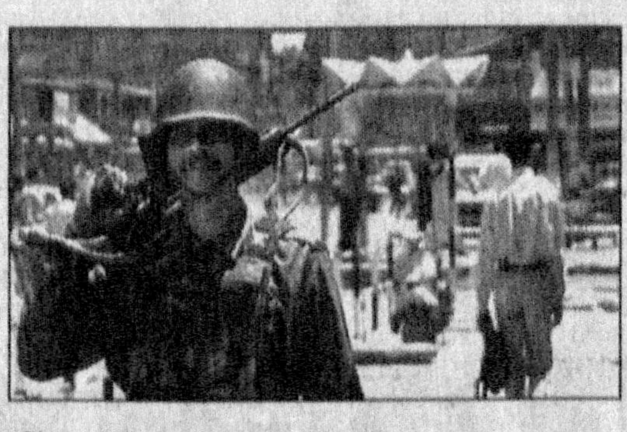

Ҳиндистон учинчи мамлакатларга бораётган Покистон фуқаро самолётларига ўз ҳудуди осмонидан учиб ўтишга яна ижозат берди.

Бу борадаги тақиқ ўтган йил декабрида Ҳиндистон парламентига қонли ҳужум содир этилганидан сўнг жорий этилган эди. Зеро Ҳиндистон бу террористик ҳаракатда Покистон қўллаб-қувватлаётган ислом жангариларининг қўли бор, деб баёнот берганди.

Ҳиндистон ҳукумати сўнгги пайтларда Кашмирнинг мамлакат назоратидаги қисмига суқилиб киришга уриниш сусайганини таъкидламоқдалар. Бу ўз навбатида чегара минтақасида кескинликнинг юмшашига сабаб бўлмоқда.

Покистон Ташқи ишлар вазирлиги Ҳиндистоннинг бу қарорини қўллаб-қувватлаб "уни тўғри йўлдаги қадам" деб атади.

ТЕРРОРНИНГ ОЛДИ ОЛИНДИ

Америка расмийлари бир ой муқаддам АҚШда радиактив қурол билан содир этилиши лозим бўлган террористик ҳаракатнинг олди олинганини маълум қилди.

АҚШ Адлия вазири Жон Эшкрофт таниқли террорчи Абдулла Мужоҳир 8 май куни Покистондан Чикагога келган пайтда аэропортда қўлга олинганини айтди. Унинг таъкидлашича, Абдулла радиактив материаллардан иборат половчи мослама йиғишни режалаштирган. Бу мослама портлаганда сочилган радиактив материаллар ўлим ва оғир жароҳат келтиради.

АҚШ фуқаро ҳисобланган Ал-Мужоҳир Хосе Падилла номи билан машҳур бўлиб, илгари қамалиб чиққан. 2001 йилда у Афғонистон ва Покистонга сафар қилиб, "Ал-Қоида" раҳбарлари билан учрашган.

Ж.Эшкрофт Ал-Мужоҳир бегуноҳ америкаликлар жонига қасд қилиш мақсадида террористик ҳаракатга тайёрлангани хусусида ишончли маълумотлар борлигини таъкидлаб, МРБ ва ФҚБ бу режанинг олдини ўз вақтида олганини юксак баҳолади.

"ИСРОИЛНИНГ ҲИМОЯЛАНИШГА ҲАҚҚИ БОР"

АҚШ Президенти Жорж Буш эҳтиёткор оҳангдаги сўзлар орқали бўлса-да, Иордан дарёси ғарбий соҳилидаги Рамаллоҳ шаҳрига Исроил аскарлари киритилишини ёқлаб гапирди.

Ўтган душанба куни у Бош вазир Ариэл Шарон билан музокаралар чоғида "Исроилнинг ҳимояланишга ҳаққи бор"лигини таъкидлади. Шунингдек, Яқин Шарқда тинчликни таъминлаш муаммосини узил-кесил ечиш учун вақт етилмаганини эътироф этди.

Би-би-си мухбирининг таъкидлашича, Америка Президенти шунингдек, Фаластин мухторияти раҳбариятида ўтказилаётганислоҳотлар тўғрилигига ҳали ҳеч ким кафолат беролмайди, деган.

Ж.Буш ва А.Шарон музокалари бошланиши олдидан Исроил аскарлари яна Ёсир Арафотнинг Рамаллоҳдаги қароргоҳини қамал қилиб олган.

Қойил!

ҲОКИМ ГАЗЕТАГА ОБУНА БЎЛДИ

Шеробод — Сурхон воҳасидаги энг йирик туманлардан бири.

Афсуски, сўнгги йилларда туман ҳокимлигининг нашри бўлган "Шеробод" газетаси ҳам ниҳоятда ночор, абгор аҳволда эди. Газета 150—200 нусхадан зўрға ойига икки марта чоп этилар, баъзан тўхтаб ҳам қоларди. Келдию-кетди ҳокимлардан ҳеч бири маҳаллий газетага ўнг кўз билан қарамас эди ҳам. Ўтган йилнинг поёнида туманга ҳоким этиб тайинланган омилкор, маърифатпарвар инсон Соатмурод Жўраев асли қишлоқ ва сув хўжалиги бўйича мутахассис бўлса-да, матбуотга ғамхўрлик қилишда юртбошимиздан ўрнак олиб хайрли ишга қўл урди. Ранг-рўйи сомондек, сифати ўта паст қоғозда, ўтмишдан қолган сийқа қолипда ва мазмуни саёз мақолаларга лиқ тўла газетани кўздан кечираркан, "ушбу ҳолатга чек қўйиш фурсати етди" деган хулосага келди.

Ҳоким даставвал туман газетаси таҳририятида кадрлар масаласига эътибор қаратди. Бош муҳаррирни алмаштирди, таҳрир ҳайъатини ислоҳ қилди. Сўнгра вилоят марказида фаолият кўрсатаётган тажрибали журналистлар маслаҳати ва кўмаги билан "Шеробод" газетасининг янги сонини кўп саҳифали, ранг-баранг, сермазмун қилиб чоп этишга эришди.

Туман фаолларини ҳокимликнинг залига тўплагач, ҳоким "Шеробод" газетасининг "янги қиёфада" чоп этилган нусхасини намойиш этиб, йиғилганларнинг фикрини сўради. Янги таклиф ва мулоҳазаларни обдон тинглагач, Соатмурод Жўраевич залда йиғилганларга мурожаат қилиб шундай деди:

— Шу лаҳзадан бошлаб "Шеробод" газетасига ҳаммамиз, жамоамиз билан, керак бўлса оила аъзоларимиз билан обуна бўламиз. Ташаббусни мен ўртага ташлайман ва газетамизнинг иккинчи ярим йиллигининг биринчи обуначиси ўзим бўламан.

Ҳоким шундай қилди ҳам. Президентимиз халқ депутатлари Сурхондарё вилоят кенгашининг навбатдан ташқари сессиясида "Раҳбар, етакчи ўзи ёниб, ўзгаларни ҳам ёндириб яшаши керак" деганларида ана шундай ташаббускорликни назарда тутган бўлсалар, не ажаб.

Бахтиёр ОЛЛОМУРОД

Mustaqil gazeta HURRIYAT

Хорижий радиотўлқинларда

Хорижий матбуот ҳар куни Ўзбекистон ҳаётига доир кўплаб материаллар бериб боради. Бугун биз эътиборингизга ҳавола этаётган мазкур суҳбат шуларнинг биридир.

1999 йил 16 февраль куни Тошкент шаҳрида содир этилган террорчилик ҳаракатлари кўплаб бегуноҳ инсонлар умрига зомин бўлганини яхши биласиз. "Би-Би-Си" радиосининг шу йил 4 июнь куни ушбу суҳбатида пойтахтимиздаги портлашларга дахлдорликда гумон қилиниб, қўлга олинган ва Ўзбекистон Республикаси Олий Суди томонидан 11 йилга озодликдан маҳрум этилган Зайниддин Асқаровнинг фикрлари ўз ифодасини топган.

Қарши шаҳридаги қамоқхонада жазо муддатини ўтаётган Зайниддин Асқаров "Би-Би-Си" мухбири билан суҳбатда жумладан, қуйидагиларни қайд этган.

"УЛАРНИНГ ОРҚАСИДА ЧЕТ ДАВЛАТЛАР ТУРИБДИ..."

— Сиз "Ўзбекистон исломий ҳаракати"нинг матбуот котиби экансиз, 16 февраль воқеалари муҳокамасида ушбу портлашларга ҳеч қандай алоқангиз йўқлигини иддао қилган эдингиз. Ҳозир ҳам шу иддаодамисиз ёки йўқми?

— Ҳозир ҳам шу иддаодаман.

— Нима учун?

— Чунки бу портлашдан хабарим бўлмаган. Лекин айбим йўқ эмас, бор, айбимга яраша жазо олдим. 16 февралдаги портлашларга шахсан алоқам йўқ. Мен буни судда ҳам айтганман, суд ҳам буни тасдиқлаган.

— Ўз айбингизни нимада деб биласиз?

— Президент И.А.Каримовга, мустақил Ўзбекистонга қарши ҳар томонлама қуролли иш қилганларга моддий ёрдам берганман, шу — менинг айбим.

— Ушбу моддий ёрдам нималарда ўз ифодасини топган?

— Мен ўзим Туркияда фирмада ишлаганман. Ўша одамлар муҳтож бўлганида фирма томонидан ёрдам берганман. Уларни бизнес томонидан қўллаб—қувватлаганман. Туркияга келишса, кутиб олиб, пул ё товар бериб турганман.

— Мана, сиз Тоҳир Йўлдош ва Жума Намангонийларни яқиндан билгансиз. Ўша пайтда Ўзбекистондаги конституцион тузумни ағдариш ҳақида фикрлар айтилармиди?

— Ҳа, айтилар эди. "Ўзбекистонда ислом давлати қурамиз, ҳукуматни қуролли йўл билан, босиб олиб, исломий ҳукумат тузамиз", дейишарди.

— Мен бу саволни Тоҳир Йўлдошга ҳам берганман, бугун сизга ҳам бермоқчиман.

Тоҳир Йўлдош билан бўлиб ўтган радио мулоқотда ундан, "Мана, сиз бу ерда, озодликда юрибсиз, лекин сиз бошлаган ишнинг иштирокчилари ҳозир қамоқда. Шу маънода ўзингизни адолатли бир ишга қўл урдим, деб ҳисоблайсизми?"— деб сўраганман. Сизнинг назарингизда, унинг ҳозир қаердадир озодликда юриши, сизнинг эса, бу ерда ўтиришингиз адолатданми? Бунга сиз қандай баҳо берган бўлар эдингиз?

— Жуда мураккаб савол бераяпсиз. Энди, ўзим унинг қаердалиги, нима иш қилаётганини ҳам билмайман. Лекин, агар мен унинг ўрнида бўлсам, ўз жиноятларини бўйнимга олиб, келиб, мана шу ўтирганлар ўрнида ўзим ўтирган бўлар эдим. Чунки айбни мен қилсам, ҳамма ишни мен бошласам-да, айтганимни ижро қилган одамлар қамоқда ётса, мен, албатта, келиб, бу ишларни мен бошлаганман, суд қиласизларми, отасизларми, марҳамат, лекин бошқаларни қўйиб юборинглар, деб айтган бўлардим. Адолат юзасидан шундай қилардим.

— Мана, сизлар, яъни "Ўзбекистон исломий ҳаракати"нинг бир гуруҳ вакиллари, қамалдингиз, шундан сўнг, сизнинг назарингизда, ҳаракат ҳолсизландими ёки яна кучайдими?

— Энди, уч йилдан буёғига ҳеч қандай хабарни билмайман, лекин ўша вақтдаги фикрларга кўра, анча ҳолсизланган, чарчаган. Чунки бир қисм одамлар қамалди, қолганлар қочиб, йўқ бўлиб кетишди. Аввалгидан анча сусайган, деб ўйлайман.

— Сиз бор пайтингизда ҳаракатнинг кучлари катта эдими, яъни сон жиҳатидан?

— Энди, сон жиҳатидан қанча эканини мен аниқ билмайман, лекин ўша вақтда Ўзбекистонга ҳеч қандай давлат ёрдам бермаса, биз уни босиб оламиз, деган фикр мавжуд эди. Кейин маълум бўлдики, Ўзбекистон ёлғиз эмас экан, орқасида БМТ деймизми, НАТО деймизми, бир қанча кучли ташкилотлар, давлатлар бор экан.

Ўша пайтлар олти мингга яқин аскар ҳисобида тайёрланганлар борлигидан хабардор эдим, мен бу ҳақда "Би—Би—Си" орқали айтганман. Ҳозир эса бу ҳақда аниқ маълумот бера олмайман.

— Зонада 159-модда билан ҳукм этилганларга муносабат бошқачами ёки ҳамма қаторими?

— Муносабат деярли ҳамма қатори. Энди, баъзи—баъзида ўзларининг адашганлигини тушунмаган, бошқаларни ҳам йўлдан уришга, давлатга қарши сиёсий ташвиқот олиб боришга ҳаракат қиладиган, "Зонада ундай қиламиз, бундай қиламиз", дегувчи одамлар ҳам чиқиб қолади, шуларга маъмурий жазо бериладии. Лекин бундай ҳодисалар бўлмаса, бировнинг биров билан иши йўқ. Масалан, мен хоҳласам, намоз ўқийман, хоҳласам, китоб ўқийман. Хоҳласам, телевизор кўраман, хоҳласам, шахмат, теннис ўйнайман. Бўлмаса, мен оддий одам эмас, ўша ҳаракатнинг олд одамларидан бири бўлганман.

— Биз ўша пайтда чуқур ўйламасдан давлатга қарши ҳаракат қилган эканмиз, ҳозир эса давлат ҳеч қачон динга қарши бўлмаганлигини англаб етдик. Буни қамоқдагиларга ҳам тушунтиряпмиз. Давлат динга қарши бўлганида, бизни шундай сақлаб ўтирмасди ёки бизга шундай муносабатда бўлмасди.

Ҳозир бу ерда 150 нафардан ошиқ одам ётган бўлса, ҳеч ким бекордан—бекорга ётган эмас, ҳар бири қилган ишига яраша жазо олган. Мажбуран бўйнига айб қўйиш, зулм қилиш, қийнаш деган нарсаларни кўрмадик. Шунинг учун мен бундай гаплар йўқ деб биламан.

— Намоз ўқишга, Қуръон тиловат қилишга ҳамма шароит борми бу ерда ёки чегаралангнми?

— Албатта, биз, жамоа бўлиб майдонга чиқиб, намоз ўқимаймиз, лекин ўзимиз дуойи-фотиҳа қиламиз. Бизга бу борада ҳеч қандай эътироз билдиришмаган, ҳеч ким "Сен нега намоз ўқияпсан, сен нега ўқимаяпсан", деган эмас. Масалан, мен ўзим, хотиржам, ўтирган жойимда намоз ўқийман. Чунки бу кўча эмас-ку, одамларни жамоа қилиб йиғиб, масжидга бориб ўқисанг, бу ер — зона, унинг ўзига яраша тартиб-қоидалари бор. **Ҳамма ғояларга руҳсат берилган, яъни христиан христианлигини қилади, мусулмон мусулмонлигини. Ҳеч ким халақит бермайди.** Энди, албатта, тўртта одам йиғилиб олиб, давлатга қарши бирор нарса уюштирмоқчи бўлса, ўз жазосини олади, бўлмаса, ҳеч қандай чеклаш—чегаралаш йўқ. Бу ҳақда шикоят қилишга бирор—бир асос кўрмадим.

— "Ўзбекистон исломий ҳаракати"нинг қандайдир куртаклари Наманганда очилган, буни кўпгина кузатувчилар чет элларга боғлашади. Шу қанчалик асосли гап, масалан, "ваҳҳобий" дейишди, "радикал ислом" дейишди, ҳақиқатан ҳам бу оқим чет элдан кириб келганми?

— Бу ҳаракатлар 1986 йилдан кейин четдан кириб кела бошланган.

Руслар даврида бу ҳаракатлар фақат маънавий томондан ўқитиш ёки тушунтириш олиб борган, кейинчалик хориждан киритилган ҳаракатлар ҳақиқий идеология томон ёки кураш, қурол томонга интилди. Бунда, албатта, чет давлатларнинг катта ҳиссаси борлигини биламиз, яъни бу — Саудия Арабистони, Афғонистон, Покистон, Эрон, Бангладеш, Ҳиндистон томонидаги ҳаракатлардир.

Ўзбекистонда мана шундай 12—13 та ҳаракат бўлса, уларнинг раҳбарлари ҳаммаси чет элда, бирортаси Ўзбекистонда эмас. Шунинг ўзидан кўриниб турибдики, бу ҳаракатлар чет элдан киритилган.

Сиёсий манфаат йўлида қилинган ҳаракат дин аҳлини ҳар хил гуруҳларга бўлиб ташлайди. Шунинг учун мен айтмоқчиманки, Ўзбекистонда "Ҳизбут-таҳрир" бўлсин, бошқа жамоалар бўлсин, албатта, уларнинг орқасида чет давлатлар турибди. Шу ҳаракатлар бир ёқлик бўлмагунча бу ҳолат давом этаверади.

— Исломий ҳаракатнинг алоқалари ҳақида-чи?

— Биз ўз ҳаракатимизнинг хорижий давлатга дахли ҳақида гапирадиган бўлсак, Афғонистон билан юз фоиз алоқаси бор эди. Масалан, "Толибон" ҳаракатининг раҳбари Мулла Муҳаммад Умар билан ёки ўша бутун дунёда қидирув эълон қилинган Усама бин Лодин билан алоқаси кучли бўлган. Чунки улар асосий спонсорлар эди.

Тоҳир Йўлдош бирор—бир ҳаракатни уларнинг маслаҳатисиз қила олмасди. Доим бирор—бир қарорга келишдан олдин, "Шайх билан Лодиндан сўрашимиз керак", дерди. "Ўзбекистон исломий ҳаракати" уларнинг тарафидаги ҳаракат эканини яхши биламиз.

Жараён

НАТО: ТИНЧЛИК ЙЎЛИДА ҲАМКОРЛИК

Бош котиб ўринбосари Жан ФУРНЕ билан суҳбат

13-14 июнь кунлари пойтахтимизда НАТО Илмий қўмитасининг кўчма йиғилиши ҳамда Марказий Осиё минтақавий илмий-техникавий муаммоларига бағишланган халқаро анжуман бўлиб ўтиши кутилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Илмий-техникавий тараққиётни мувофиқлаштириш кенгаши ҳузуридаги Фан ва технологиялар маркази билан НАТОнинг Илмий қўмитаси ҳамкорликда ташкил этаётган мазкур анжуманда НАТОга аъзо ва унга ҳамкор мамлакатлардан олтмишдан зиёд вакил иштирок этиши мўлжалланяпти.

Анжуман олдидан мухбиримиз НАТО Бош котибининг Фан ва атроф-муҳит масалалари бўйича ўринбосари, НАТОнинг Илмий қўмитаси раиси Жан Фурне билан суҳбатлашди.

— Жаноб Жан Фурне, айтинг-чи, ташрифингиздан кўзланган асосий мақсад нима?

— Илмий қўмитамиз ўзбек ҳукуматининг таклифи билан Тошкентга келди. Бизнинг мақсадимиз — НАТОга аъзо мамлакатлар ва Марказий Осиё халқлари ўртасидаги ҳамкорликни тараққий топтиришдан иборат. Шу маънода биз Ўзбекистон, шунингдек, Қозоғистон, Қирғизистон, Туркманистон ва Тожикистон билан алоқа ва мулоқот ўрнатишни истаймиз. НАТО мамлакатингиз раҳбарияти ҳамкорлигида ташкил этаётган "Минтақавий мавзулар ва келажак етакчилари" анжуманида юқоридаги мамлакатлардан делегациялар қатнашади.

— Минтақавий анжуманнинг айнан Ўзбекистонда ўтказилаётганини қандай изоҳлайсиз?

— Аввало, мен ҳамкорликка бағишланган Илмий дастурларимиз фаолияти хусусида тўхталиб ўтмоқчийдим. Ўтган йили биз грузин ҳукумати ва Жанубий Кавказдаги бошқа давлатлар таклифига кўра Тбилисида юксак даражадаги илмий анжуман уюштирдик. Бу биз учун ҳақиқий муваффақият эди.

Биз бир қанча илмий марказ ва университетлар ўртасида ахборот алмашиш алоқаси бўйича Ўзбекистон ва Марказий Осиёга тегишли бўлган "Виртуал Ипак йўли" лойиҳасининг биринчи натижаларини намойиш этдик.

Илмий Қўмитанинг Тошкентда ўтказилаётган кўчма йиғилиши ўзбек ҳукуматининг самимий таклифига жавоб бўлади. Ташрифдан фойдаланиб, сизларнинг илмий-тадқиқот марказ ва ташкилотларингиз билан яқиндан танишишни, шунингдек, шахсий муносабатларимизни мустаҳкамлаш мақсадида ёш олимлар билан учрашиб, уларга НАТОнинг мақсади ва у қандай ишлаши ҳақида тушунтириб беришни истаймиз.

— Афғонистонда тинчлик ўрнатилиши ҳар томонлама минтақа барқарорлигини сақлаш кафолатини беради. Шу маънода сўнгги вақтларда бу ерда юзага келган ҳарбий-сиёсий вазиятнинг ўзгариши, қолаверса, бугун-эрта (12—13 июнь) Лойи Жирғада муҳокама этилажак муҳим масалаларга муносабатингиз қандай?

— Саволингиз сиёсатга дахлдор, шундай экан, масаланинг кўпроқ глобал кўринишини ифодалаш учун уни Бош котибимизга бериш керак эди. Аммо унинг номидан ва назорати билан айтишим мумкинки, НАТО Афғонистонда ўрнатилажак демократик жараёнларни олқишлайди.

Мен НАТО Бош Котибининг илмий масалалар бўйича ўринбосари ҳисобланаман ва шу жиҳатдан қалбан ташкилотнинг фуқаровий кенгайиши тарафдориман. Бу бизни илмий ва экологик фаолиятимиз орқали ҳамкорликни ҳаракатга келтириш ва мулоқотлардан асосий мақсад — НАТО мамлакатлари ва ҳамкор мамлакатлар ўртасидаги ўзаро ишонч, шериклик ва бир-бирини англашга руҳлантиради. Табиийки, халқлар ўртасидаги тинчлик ва барқарорликни юзага келтиришда ишонч катта аҳамиятга эга. Шунинг учун ҳам мен фаровонлик истаб демократик жараёнларга киришдаги ва жамиятни янгилашдаги барча ташаббусларини ҳам олқишлайвермайман. Шундан келиб чиқиб айтишим мумкинки, фан ва технология ривожланиши тинчликни сақлашда фавқулодда бемисл қуролдир.

— Сўнгги йилларда Ўзбекистон ва НАТОнинг тинчлик, илм-фан йўналишидаги ҳамкорлик алоқалари тобора кенгайиб бормоқда. Айниқса, бу ҳол Президент Ислом Каримовнинг 1996 йил 13 ноябрда Брюсселга, НАТО Бош қароргоҳига қилган ташрифи ва Бош котиб билан бўлиб ўтган учрашувдан сўнг янада яққол кўзга ташланди.

Айни пайтда НАТО Ўзбекистон ва умуман минтақада тинчлик ва хавфсизликни сақлаш, таҳдид эҳтимоли юзага келган тақдирда уни бартараф этиш борасида ўзининг қандай муносабатини таклиф қила олади?

— Марказий Осиё — бу дунё ҳамжамиятидаги муҳим тарихий ва маданий меросни ташкил этувчи мамлакатлардан иборат минтақа. Шунингдек, бу жой стратегик ва ўта нозик зона. Бу ерда ўзаро манфаатли алмашинувга асосланган конструктив мулоқот ўрнатишни билиш жуда муҳим аҳамият касб этади.

Марказий Осиё илмий жамоатчилиги умумжаҳон ривожланишида юксак сифат ва илмий салоҳият билан иштирок этмоқда. Биз НАТО мамлакатлари, Кавказ ва Марказий Осиё мамлакатларидаги олимлар билан биргаликда илм тарқатиш ва айирбошлаш асосида дўстлик алоқалари ўрнатиш учун ишлаймиз. Терроризм ва экстремизмнинг барча "нав"лари негизида жоҳиллик, илмсизлик ётганини ҳис қилган ҳолда хавфсизлик ва тинчликни ҳимоя қилиш ҳам айнан юқорида таъкидланган фаолият кўринишида олиб борилади. Бизнинг барча харажат ва шошилинч мажбуриятларимиз келажакни тайёрлашга қаратилган. Фаолиятимизнинг асосий йўналишларидан бири ёшларга қаратилган бўлиб, биз ёшларни илмга йўналтириб, уларнинг ғояларини ривожлантирамиз. Бу дастуримиз "Leaders for Tomorrow" — "Эртанги кун етакчилари" деб номланади. Бу йўналишда иш олиб бориш кўлам жиҳатидан илмий ишлар сони ва сифатини фавқулодда оширади.

— Жаноб Фурне, амалиётчи генерал лейтенант сифатида Жанубий Осиё(Ҳиндистон—Покистон)да юзага келган ҳарбий-сиёсий танглики қандай таҳлил этасиз ва шарҳлайсиз?

— Шубҳасиз, бу танглик минтақа ва бутун дунё учун катта хавф. Инқирознинг дипломатик ечимини тезлик билан топиш зарур деб ўйлайман.

— НАТО глобал "ахборотлар жанги"нинг ҳалол кечиши борасида, бошқача айтганда, ахборот хавфсизлигини таъминлаш масаласида қандай тадбирларни ишлаб чиқмоқда?

— Албатта, биз НАТОда бу масалага жуда катта эътибор билан ёндашамиз. Бугун дунё ҳамжамияти барча жабҳаларда — алоқа, транспорт, мудофаа, озиқ-овқат, банк тизими ва бошқа соҳаларда янгилик ва ахборотларга жудаям боғланиб қолган.

Бир неча йилдирки, фақат илмий фаолият олиб бораётган менинг бўлимимда Замонавий жамиятга таҳдидлар бўйича қўмита(ЗЖТҚ) ишчи гуруҳи иш олиб боряпти. Бу борада биз "ахборотлашган жамият заифлиги" мавзуидаги умумий фикрларни ўртага ташладик. Барча соҳа вакилларидан иборат ишчи гуруҳи экспертлари мазкур ахборот занжирларидаги заифликларни камайтириш масаласини ечишга уринишяпти.

— Шимолий альянс борган сари тинчликпарварлик ва барқарор тараққиётни таъминлаш тамойиллари асосида иш юритаётганини кўриб-билиб турибмиз. Шундан келиб чиқиб, нуфузли ташкилот глобал экологик хавфнинг олдини олиш борасида қандай ишларни амалга оширяпти? Қолаверса, ташкилот яна қайси соҳаларни эътибор талаб этадиган йўналиш сифатида эътироф этади?

— Шубҳасиз, бошқаларига қараганда сув ресурсларини бошқариш, ундан фойдаланиш, уни қайта ишлаш, заҳираларни бирлаштириш масаласи кўпчиликни безовта қилаётган муаммолар сирасига киради.

Биз Дунай, Қора дарё, Каспий ва Орол денгизлари муаммолари сингари мавзуларга транс-чегаравий нуқтаи назардан ёндашамиз.

Замонавий жамиятга таҳдидлар бўйича қўмита доирасида биз Марказий Осиёдаги беш республикага дахлдор Марказий Осиё Минтақавий экологик маркази яратишга ҳаракат қиляпмиз. Биз Марказий Осиёда атроф-муҳит масаласида тегишли қарорлар қабул қилиш ва узоқ муддатли ривожланиш режасини қамраб олувчи лойиҳа устида ишлаймиз.

Албатта, биз умуман турли аспектларда — аҳолининг атроф-муҳитга зарар етказувчи саноат услубидан фойдаланиш, ҳарбий хавфсизлик борасидаги фикрлари; бир вақтлар ҳарбий объект бўлган жойларни зарарсизлантириш лойиҳалари устида ишлаймиз.

Экологик масалаларга масъулият билан муносабатда бўлиш лозим. Мен нега сизга бу муаммоларга минтақавий нуқтаи назардан ёндашишимизни кўрсатдим, бироқ биз обрўли халқаро ташкилотлар — Европа Иттифоқи, ЕХҲТ, Жаҳон Банки ва БМТнинг Тараққиёт дастури билан биргаликда ва баҳамжиҳат ишлаётганимизни ҳам алоҳида таъкидлаб ўтмоқчиман.

Норали ОЧИЛОВ
суҳбатлашди.

Ёднома

ОСМОННИНГ КЎЗ ЁШЛАРИ

Чин Инсонни йўқотгим келмас,
Яхшиларга ўқ отгим келмас.
Мунча қаҳат, яхши сўзлар кам,
Камаймоқда содиқ дўстлар ҳам.
Нечук дўстлар ташлаб кетмоқда,
Гул кўнгилни ғашлаб кетмоқда.
Дам ғанимат, ҳар он ғанимат,
Ҳар тирик жон, Инсон ғанимат.

Нормурод НАРЗУЛЛАЕВ

Ҳаётда шундай дамлар бўладики, дунёга сиғмай қоласан, тоғтошларга бош олиб чиқиб кетгинг, хилватгоҳ кенгликларга ўзингни уриб, юрагингни бўшатгинг, ё бўлмаса жигарбандингдан ҳам яқин бўлиб қолган сирдош оғайнинг билан излаб, у билан дардлашгинг келиб қолади.

Мен учун кенгликлару ер-осмон ҳам торлик қилиб қолган пайтда қувончимга шерик, ташвишимга ҳамдам, истаган маҳал эшигини қоқиб боришга ҳаддим сиғадиган оғайним бор эди. Ҳа, БОР деб энди баралла айтолмайман. У ёнимда йўқ! Дашту саҳролардан ўтиб, Манзил остонасида бехос қулаган сарбон каби ҳаммамизни армонда қолдириб кетди...

Биз Ҳаёт деб аталмиш қаерларга элтиши номаълум бўлган "Чорраҳа"да учрашганимизда ҳали ёш бола эдик. Танишувимиз тасодифан ва бир умрга татигудек эсда қоларли бўлган: шаҳар ёнидаги мусиқа билим даргоҳида олтинчи синф ҳали "очилмаганлиги" боис анча нари Кўкча даҳасида жойлашган Алишер Навоий номли 40-ўрта мактабга қатнаб ўқирдим.

Кўкчалик синфдошларим ичида Назира Шайхова деган шаддодгина қиз ҳаммадан ажралиб турар, манаман деган ўғил бола ҳам унинг олдида сипо тортиб қоларди. Кейин билсам, буни сири бор экан: Назира радиода ҳар куни эрталабки болалар эшиттиришини олиб борар, унинг овози бутун Ўзбекистон бўйлаб жарангларкан. Шунинг учун мактаб бўйича синфимиз обрўйи чакки эмас, кўпчилик Назира қизга ҳавас билан қилиб қарарди.

Менинг "шоир"лигим — ўша пайтдаги болалар газетасида мақолаларим қатори шеърим ҳам босилиб чиққанлиги мактабда овоза бўлиб, синф обрўсини яна бир поғона кўтариб юборди шекилли, атрофимда мухлислар кўпайди. Ҳатто бир куни ҳеч кимни назарписанд қилмайдиган Назира гап отиб қолди:

— Ҳой, номонгонли шоир бола! Менинг укам ҳам шеър ёзади, таништириб қўяйми?

Албатта, рози бўлдим.

Шанба куни эди. Дарсдан кейин мактабдан икки кўча наридаги ҳовлига кириб келдик.

Назира:

— Мана шу укам! Танишинглар, - дея бўйи-бўйим билан тенг, жингалак соч, қорачадан келган болани менга рўпара қилди, сўнг кел ўғлим дея пешвоз чиққан аёлга менинг ўзимга ҳам номаълум бўлган алла қандай фазилатларимни бўрттириб, таърифлай кетди.

Аёл пешонамдан ўпиб, эндигина танишиб олган ўғли билан икковимизни тарвақайлаб ўсган гилос дарахти остидаги сўрига ўтказаркан:

— Кўрдингми, Ҳожиакбар, бу ўғлим билим оламан деб узоқ Наманагандан кепти. Музика мактабида ўқиркан, шоир экан! Яхшилаб танишиб олгин. Ўғил боланинг ошна-оғайниси кўп бўлса ҳеч қачон хор бўлмайди, - дея насиҳат қилди.

Назира мушукдай тирмашиб сўри ёнидаги дарахтга чиқиб кетди ва кўп ўтмай сирли сатилни тўлдириб гилос узиб тушди.

Ўртага ёзилган дастурхон атрофида Ҳожиакбар билан узоқ суҳбатлашиб ўтирдик. У шаҳар марказидаги адабиёт тўгарагига қатнаркан. Тўгаракни Қуддус Муҳаммадий бошқараркан. Истасам, мени ҳам олиб боришлигини айтди.

Гурунгга берилиб, вақт алламаҳал бўлиб қолганини сезмабмиз.

Баҳор ўзгарувчан фасл эмасми, бирдан осмонга пағa-пағa булут ёпирилиб, ёмғир ёға бошлади. Мен қоронғи тушмай, ётоқхонада бўлишим лозимлигини айтиб, ўрнимдан турдим.

Ҳожиакбарнинг онаси ичкаридан калта ўқлоқдай қора мато ўралган бир нарса олиб чиқиб унга бераркан:

— Ўртоғинг ёмғирда қолмасин, кузатиб қўй, - деди.

Кўчага чиққанимизда шамол қўзғалиб, ёмғир авжга минди. Ҳамроҳим қўлидаги "ўқлоқ"ни нимадир қилганди, у ёзилиб, кенг соябонга айланди-қолди. Унинг панасида ўйдим-чуқур тошйўл бўйлаб кета бошладик. Кўча янги қурила бошлаган пахса деворли ҳовли қаршисида тугар, ундан у ёғи ям-яшил дала эди. Шу далалар, олисларда қорайиб кўриниб турган нашватизору азим ёнғоқ дарахтлари оралаб менинг қадрдон сўқмоғим ястаниб ётарди.

Ҳожиакбар олисларга тикилди:

— Чиройли-а! – деб менга қаради, ёмғир томчиларига кафтини тутиб, - бу осмоннинг кўз ёшлари эмасмикан? – деб қўйди.

— Қойил. Яхши ўхшатиш. Шу ҳақда шеър ёзинг, - дедим.

— Чиқармикан? – савол назари билан қаради у.

— Машқ - қаламни чархлайди! — ҳикматомуз бу гап қандай оғзимдан чиқиб кетди ўзим ҳам билмай қолдим.

Ҳожиакбар билан хайрлашиб илонизи сўқмоқ томон юрмоқчи бўлгандим, у соябонни устимга тутганича орқамдан эргашди. Сизни кузатиб қўяман деб туриб олди. Ўзим бир пастда етиб оламан, қолаверинг деб ялиндим. Кўнмади.

Янги орттирган ўртоғим — шу болага меҳрим товланиб кетди...

Устоз Қуддус Муҳаммадий тўгарагига қатнаб, адабий сабоқни бирга олдик. Бироқ... "шоирлигимиз" узоққа бормади: тўгарагимиз аъзолари телевизорда чиқадиган бўлишди. Улар ичида биз ҳам бор эдик. Аммо кўрсатув пайти келганда Ҳожиакбар иккровимизнинг ёзганларимиз "ўтмади". Ошнамдан "осмоннинг йиғлаши мумкин эмас", мендан "қофияси тушмаган" дея камчилик топишди. "Бахтли болалик" мушоирасида фақат қарсак чалиб турувчи бўлиб чиққандик холос... Шундан кейин ҳафсаламиз пир бўлиб, ҳикоя ёзишга киришгандик.

Ошнам ўта камсуқум, катта-ю кичик билан муомала одобини жойида қўйиб гаплашадиган вазмин табиатли Инсон бўлишига қарамай баъзан ўзини эркин тутиб юборадиган пайтлари ҳам бўларди. У кутилмаган иборалар ўйлаб топар ва бу қулоққа ғалатироқ чалинувчи сўзларни ўз яқинлари ва дўстлари даврасида қўллар, бу унга ярашарди! Гаплари орасида "Чапанироқ"лари ҳам бўларди, лекин ҳеч кимнинг кўнглига, иззат-нафсига тегадиган қилиб гапирмасди. Оналарига "Муяссархон", опасига "Назира Исломовна" деб, каминага оғзини тўлдириб исму тахаллусимни айтиб мурожаат қиларди, чунки шу ном билан кенжа ўғлим Ойбекнинг тили чиққан дейишни канда қилмасди.

Ҳожиакбар ўта зукко, илму нужумнинг кўп соҳаларидан яхши хабардор олимона иқтидорли ёзувчи бўлишига қарамай ёш боладай кўнгли тоза, одамларга ишонувчан соддалиги ҳақида биз дўстлари кўп гапирардик, ҳатто бу хусусиятни устоз Ойбекка ҳам қиёслардик.

Н.Муҳаммаджонов фотоси

Бир куни ажойиб таржимон, ношир Эркин ака Сиддиқов кенг гардишли кўзойнаги остидан кўзларини бақрайтириб "Вой-вой" укагинамей, укагинамей" деб тиззаларига шаппатилаб ўтирганини кўриб қолдим. "Ҳа?" десам "Ҳожиакбарга сўқимга боқилаётган ҳўкизимиз бор эди, эрталаб оғилга қарасам, хунаса туғиб қўйибди" десам, "Сенсация-ку", "Сирли олам"га ёзиб беринг" дейди. Соддалигини қаранг!

— Йўқ, - дедим у кишини сал ҳовридан тушириб, — Сиздай акахонининг айтганларига шак келтиришни ўзига эп кўрмаган.

— Ҳа, тўғри айтдинг! — Эркин ака қаддини ростлаб, саватдай, жингалак сочли бошини бир силкиб қўйди, — у ҳамиятли йигит. Ҳеч кимнинг кўнглини оғритишни истамай. Авлиё-авлиё! — шайхлар авлодидан-да!

Раҳматли дўстгинам ижодининг сўнгги нуқтаси сифатида умрининг охирги кунлари ёзган хатида шундай жумлалар бор: "Яхши асар ҳақида кўп гапириш шарт эмас. Уни китобхоннинг ўзи англаб, ўзи баҳолайди".

Бу сўзлар айнан Ҳожиакбарга тааллуқли деб биламан.

Биз етмишинчи йилларгача илмий-фантастикада асар ёзиш фақат Ғарб ва Европа адабиётига хос ғоят мураккаб соҳа деб, чет эл "саргузашт романлар"идан завқланиб юрган бир пайтда Ҳожиакбар илк бор бу жанрнинг ўзбекона намунасини яратиб, кўпчиликни қойил қолдирди, десам хато бўлмас. Муаллифнинг биринчи китобиёқ унча-мунчани тан олавермайдиганлар диққатини ўзига қаратди — Москвада рус тилига таржима қилинди. Ва биринчи яратилган "Ўзбек фантастикаси" сифатида тан олиниб, чоп этилди.

Лекин шуни айтишим керакки, Ҳожиакбар ҳеч қачон "биринчи"ликка даъво қилмаган. "Фантастикада ҳали ҳеч ким бобомиз Навоий ҳазратларига етказиб башоратона асар ёзолмаган" деган сўзни тез-тез қайтарарди у.

Қаламкаш дўстларимнинг янги чиққан асарларини ўқиб, қувониб кетсам, лўндагина хат ёзиб юбориш одатим бор. Узоқ йиллар бурун Ҳожиакбарга жўнатган "икки энлик" хатимнинг нусхаси сақланиб қолган: "Дўстим, Майн Рид номини дунёга танитган "Бошсиз чавандоз" бўлса, Сизнинг "Рене жумбоғи"нгиз ундан қолишмайдиган жаҳоншумул асар бўпти!"

Ҳа, кўп ўтмай китоб ўнлаб тилларга таржима қилинди.

Ҳожиакбар Шайховнинг "Рене жумбоғи"дан кейин ёзилган қатор қисса ва романлари ҳам ўзига хос сарбаландлиги билан кўплар диққатини тортди. Америкада чоп этилган махсус қомусий китобда ўзбек адибининг номи илмий-фантастика жанрида ижод қилувчи дунёнинг пешқадам адибларидан бири деб қайд этилди.

Ҳожиакбар ҳақиқий заҳматкаш ижодкор эди. У билан бир неча бор Абдулла Қаҳҳор ҳузурида бўлиб, устоз суҳбатини олганмиз. Ул зотнинг "Бақироқлик — воизлар касби. Ёзувчиликнинг йўли бошқа" деган мазмундор ўгитларини эшитганмиз.

У устоз кўнглидаги ижодкор эди, овлоқ тоғлар орасидаги милтиллаб чиқиб ётувчи тип-тиниқ булоқ мисол" эди. У минбарларда бўйин томирларини ўйнатиб, эҳтиросга берилиб ўзини кўз-кўз қилмасди. Зукко салоҳиятини ижод билан чамбарчас боғлаб, адабиётимиз мавқеи олам саҳнасидан кенгроқ ўрин олсин деб меҳнат қиларди ва буни ёзувчилик қисматини бўйнига олган ҳар бир ижодкорнинг виждоний бурчи деб биларди.

Ҳожиакбар ижод деганда фақат ўзини ўйламас, ҳадди сиғиб ҳузурига маслаҳат сўраб келган хоҳ таниқли, хоҳ ҳаваскор ижодкор бўлсин қўлёзмасини қайтармас, эринмасдан ўқир, яхши бўлса босиб чиқариш учун албатта қўлдан келган ёрдамни аямасди.

Ёз кунларининг бирида "ёзилиб" дам олиб келиш учун Водийга қараб жўнадик. У ерда бизни жой тайёрлаб Қўқон Ўрмон хўжалиги директори Мансурхўжа Хўжаев кутарди. Ҳожиакбарнинг бор "юки" учта семиз папкадан иборат бўлди. Ҳар папкада қарийб минг саҳифадан қўлёзма бор. Абдулҳай Абдураҳмонов деган муаллифнинг узоқ йиллик ўқиш, уқиш, ўрганишдан кейин яратилган дин, фалсафа, ҳаёт, маънавият ва маърифат ҳақидаги "Саодатга элтувчи билим" номли қомусий китоби экан.

Ҳордиқ чиқариш қаерда! Дўстим саккиз кун давомида шу қўлёзмалардан бош кўтармай ўқиб чиқди. Ва "Қойил. Ўта интеллектуал билимли одам экан. Роса меҳнат қипти. Ҳозирги пайтда бу асар одамларимиз учун сув ва ҳаводай зарур" дея шу ернинг ўзидаёқ "Сўзбоши" ёзди.

Икки жилддан иборат бу китоб ҳам тезда босилиб, ўқувчилар қўлига тегди.

Дўстимнинг бундай "савоб йўлида" қиладиган ишлари кўп бўларди.

Баъзан ундан сўрардим:

Дадахон НУРИЙ

— Ўзингиз учун қачон ёзасиз?

Кулиб дерди:

— Кечаси. Идора ишларидан бўшаб, уйга борганда!

Дарвоқе у "амалдорлик"ни ҳам қойиллатарди. Ҳар қандай ишни "жўнаштириб" юборадиган салоҳияти бор эди. Чунки ҳожатманд, албатта кимларгадир ёрдами теккан, қаерга борса юки ерда қолмайдиган Инсон эди. Шу сабабли ҳамма ҳурмат қилар, ёру биродарлари бисёр эди. Атрофидан гулга талпинган асарларидай одам аримасди. Дўстлар жони-дили эди.

Баъзиларни мартаба дарров ўзгартириб юборади. Ҳожиакбар бундай "иллат"дан мутлоқ фориғ эди. Камтарлик хислатини Худо унга қўш қўллаб ато этганди. Қайси даврада бўлмасин ҳазил-мутоибага ҳам имкон топар ва кўзларидан ёш чиққунча қаҳ-қаҳ отиб, хуморидан чиқарди.

Уни анча оқсоқлаб қолган матбаа соҳаларидан бирига раҳбар этиб тайинлашди. Бу ишни уддалаб, изга солиб юбориш Ҳожиакбардан бошқа одамнинг қўлидан келмайди, деб ўйлашди чоғи. Бироқ ҳолат анча мураккаб эди...

Бир куни эрталаб телефон жиринглаб қолди:

— Сизга ёзувчилар уюшмасининг биринчи котиби сифатида қўнғироқ қиляпман. Табриклаб қўяй ҳам демайсиз-а!

— Э, муборак бўлсин. Табриклайман!

— Табрикни телефонда эмас, бу ёққа келиб қилинг. Нима, уюшмадан безиллаб қолганмисиз! — бирдан овозига жиддий тус бериб, сўзимни бўлди Ҳожиакбар.

Унинг гапини икки қилолмадим.

Баланд, вазмин эшиги устига "Биринчи котиб" ёзуви илинган хонада яқингача "Раис"лар ўтиришарди. Мен бу ернинг остонасига узоқ йиллардан бери биринчи бор қадам қўйиб кириб келишим эди.

Ҳожиакбар операциядан яқинда чиққан, ҳамон ранги синиқ, шашти йўқ кўринарди. Қандайдир ички дард унинг вужудига соя ташлаб тургандай.

Анчагина суҳбатлашиб ўтирдик. Ҳазил-мутойиба ҳам бўлди. "Ижоддан гапиринг. Янги асарингизда бобларни газеталар эълон қилиб ўтибди. Ўзини яхлит ўқийлик, қачон қўлёзмасини берасиз?" деди. Мен албатта бир нусхасини яқин кунлар ичида келтиришга ваъда қилдим.

(Давоми 4-бетда)

Мулоҳаза

ЯХШИ МУТАХАССИС БЎЛИШИНГ КЕРАК, ТАЛАБА ҚИЗ!

Одатда қизлар турмушга чиққач, ўқишга бўлган муносабатлари ўзгаради. Бу ўзгариш кўпинча, салбий бўлади. Олдин талаба фақат ўқишини ўйлаган бўлса, энди вазият бошқача, яъни қайнона, эр ва ҳоказо каби хизматларни ҳам ўйлаши керак. Албатта, ҳамма оилада шароит бир хил эмас. Баъзи оилалар келиннинг ўқишига жиддий эътибор берадилар, баъзи оилалар эса ўқишда талабалик, уйда келинлик вазифаларини қилиши керак, деб ўйлайдилар. Бунга ҳеч қандай эътирозим йўқ. Ҳар бир оила ўзига яраша жамият. Менимча, биз уларнинг қонун-қоидаларига ҳурмат билан қарашимиз керак. Энди асосий мақсадга кўчсак. Мен талаба қизларнинг бакалаврни битиргунга қадар оила қурмаслиги тарафдориман. Бу ўринда шуни айтиш жоизки, талаба қиз деганда ўқишга номигагина келиб-кетувчи, эс-хаёли ўйинкулгида бўлган талаба эмас, балки келажакда ўз мутахассислиги бўйича ишлаш нияти бўлган, илмни севган, вақтини бекорга сарфламайдиган талабани назарда тутмоқдаман.

Ҳозир замон талаблари анча юқори. Сен шунчаки мутахассис эмас, яхши мутахассис бўлишинг керак. Қолаверса, Университетда таҳсил билан бирга, оилага тайёргарлик кўришни лозим деб ҳисоблайман. 17 ёшида талаба бўлган қиз 21 ёшида ўқишни тугатади. Бу давр ичида бекалик сирларидан яхшигина хабардор бўла олади. Бу, албатта, умумий хулоса. Менимча, бу ёш қизга "қари" сўзини қўшиб ишлатишга эҳтиёж туғдирмайди.

Мен ҳали ёшман ва оила қурмаганман. Ҳеч кимнинг шахсий ҳаётига аралашишга ва ақл ўргатишга ҳаққим йўқ. Бу менинг шунчаки шахсий мулоҳазаларим. Ҳаёт саҳнасида турли вазиятлар, турфа тақдирлар кўп. Буни инкор этиб бўлмайди.

Хулоса қилиб шуни айтмоқчиманки, ўқишга лаёқати бўлган қизлар имкониятларидан кенг фойдаланиб, вақтларини бекор кетказмасалар яхши бўларди. Талабаларнинг оила қуриш ёши масаласида эса сизнинг фикр ва мулоҳазаларингизни кутиб қоламиз.

Доно ФАЙЗИХЎЖАЕВА,
ЎзМУ III курс талабаси

Муносабат

КЕЛИН ВА ҚАЙНОНАГА АТАЛГАН КЎШК

Халқимизнинг замонлардан замонларга ўтиб келаётган асл қадриятлари, анъана-удумлари бор. Жумладан, ота-она ўғлини уйлантиргач, келин-куёвни 2—3 йил бағрида асраб ўтиради. Ваҳоланки, тўйнинг эртасигаёқ ёш оила алоҳида хонадонда ҳаёт бошлаши мумкин эди-ку, бироқ улар янгича яшашга кўниккунча асраб-авайланишга муҳтож.

Бугун эса бу одат янгича маъно касб этгандай, назаримда. Ота-онанинг икки ёшни эъзозлашдан кўра келиннинг қайнонага хизмат қилиши муҳимроқ. Ривоят қилишларича, жаннатда бир кўшк бор экан. Унга умри давомида бирор марта жанжаллашмаган, бир-биридан рози бўлган қайнона-келин кириши керак экан. Аммо кўшк ҳалигача бўм-бўш эмиш.

Келин-қайнона муносабатларида қайнонанинг адолатсизлиги кўпроқ кузатилади. Бу ҳақда шоира Раъно Раҳмон қизи бир ҳаётий воқеа мисолида қуйидагиларни сўзлаб берган эди: "Бир куни метрода кетар эканман, 2 яшар боласини кўтариб олган ёшгина жувон рўпарамга келиб ўтирди. Унинг жуда сулув бўлганини сезиш қийин эмас эди. Бироқ нимагадир ўша куни ўзига оро беришга вақт тополмаган, сочлари ҳам хаёллари каби паришон бorarди. Мен у билан йўл давомида хаёлан сўзлашиб кетдим. Ўз манзилим қолиб, атайин у тушган бекатда измаиз тушдим-да, унга яқин бориб бундай дедим:

— Қизим, сиз ойингизнинг уйига кетяпсиз-а?! Тўғри топдимми?

Келинчакнинг кўзларида ёш айланди. Нигоҳини мендан олиб қочиб, йиғламсираганини овозидан сездириб қўймаслик учунми, бироз жим қолди. Сўнгра деди:

— Ҳа, катта оилага келин бўлганман. Ўзингиз биласиз, рўзғор юмушлари кўп. Шунга ойижон (қайнона назарда тутилаяпти) адангникига бориб 2—3 кун дам олиб кел, дедилар.

Келинчак шикоят ҳам, ғийбат ҳам қилмади. Оқ йўл тилаганимдан сўнг, мен билан хайрлашиб кетди".

Ҳа, пойтахтимиз Тошкентда келинларга чарчаган бўлсанг, отангнинг уйига бориб дам олиб кел, дейишади. Бу қарийб одат тусига айланган. Қайнона ўзини қайнона сифатида бахтли сезиши учун келиннинг тобеълигини, итоат этишини хоҳлайди. Шуми келинга одилона муносабат?! Шарқнинг заковатли аёллари қаерда қолди. Авлодининг давомчиларига жонкуяр қайнона, бормисиз, дегим келади.

Гулзебо ИБРОҲИМОВА,
журналист

Паризодеки мушкин зулфи жоним мустаманд этмиш,
Малойик қушларин ул ҳалқа мўлар бирла банд этмиш.

Алишер НАВОИЙ

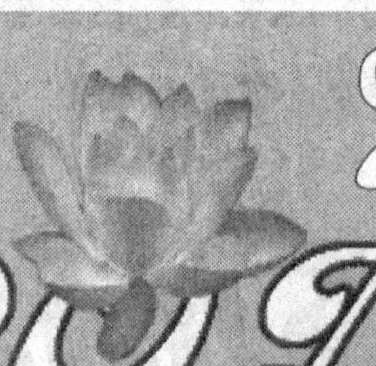

2

ПАРИЗОД

Туйғу

ИШҚСИЗ ҚАЛБ — ҒАФЛАТ

Кўнгилда бир соғинч яшайди. У нени соғинади билиш душвор. Агар қалбдан Раббим дейдиган бўлсак, у соғинчнинг не эканлигини тушунса бўлади. Бироқ тилда айтилган Аллоҳ зикри қалбга етиб бормайди. Чунки қалб турли орзу-хаёллар билан тўла. Шундай бўлса-да, унинг бир чеккасида бундайин орзу-хаёллардан безиган бир сас сизни ҳамиша ҳушёрликка тортади. Гоҳида унга қулоқ тутасиз, баъзан эса...

Умрнинг кўп вақтлари ғафлатда ўтади. Негалиги эса бизни қизиқтирмайди. Чунки муҳаббат йўқ. Муҳаббатсиз қалб - ғафлат демакдир. Ишларимиз юришавермагач ёки тобимиз қочса Аллоҳга юзланамиз-да, Унга арзу ҳолимизни баён этамиз, муҳтож бўлган нарсаларимизни ўтиниб сўраймиз. Лекин ўзимиз учун керакли бўлган энг муҳим нарсани сўрамаймиз. Ҳатто унинг нима эканлигини ожиз ақлимиз тушуниб етмайди. Шундай бўлса-да келажак авлоддан Беруний, Ал-Хоразмий, Навоий, Паҳлавон Маҳмуд ва Бобур каби инсонлар етишиб чиқишини умид қиламиз. Бу яхши, албатта. Бироқ у инсонлар аввало қалблари Илоҳ ишқи билан тўла муҳаббат соҳиби бўлганлар. Биз эса ана шундай инсонларнинг муқаддас туйғуларига муносиб авлод бўлиб етишсак, бундан яхшиси бўлмас. XIII асрда яшаб, "Инсон қалби мўъжизасидан бошқа мўъжизага ишонмайман" дея бутун жаҳонга жар солган Мавлоно Жалолиддин Румий ҳам қалб мўъжизаси деганда Аллоҳ муҳаббатини назарда тутмаганмиди?!

Бундайин муҳаббатга етишиш азоб. Ана шу азоб эса инсонни ҳолдан ҳолга солиб, қўлга қалам олишга ундайди:

Соғинч ҳисси уфурар дилда,
Сендан келиб, Сенга қайтарман.
Муҳаббатим — ҳақиқат Ўзинг,
Мосувони қалбдан отарман.

Гуноҳ тўла дунё ичида
Гоҳ йиғларман, гоҳи мен қувноқ.
Айт, не қилай, ё қаён борай,
Ўзгасига бирор корим йўқ.

Илтижодан кўнгил қониқмас,
Ёлғиз Сенга талпинар қушим.
Қалб тахтида Подшоҳ Ўзингсан,
Сендан келгач, Сендадир ҳушим.

Бошқасидан ҳеч нарса кутмам,
Сенга муҳтождирман эрта-кеч.
Раббим, мени ёлғончи этма
Ташлаб қўйма ўз ҳолимга ҳеч...

Лола НАСРУЛЛОҲ

Ривоят

ЭР ҚАДРИНИ БИЛГАН ХОТИН

Юсуф ТОВАСЛИЙ

Фақир бир одам ўз қишлоғидаги ҳамма хонадонларнинг сигирларини тўплаб яйловга боқиб берарди. Унинг оғирлиги бировга тушмасди, оиласини шу меҳнати билан боқарди.

Бу чўпоннинг аҳволни тушунадиган, эрининг қадрини биладиган, фаросатли, оқила хотини бор эди. Шунинг учун қишлоқда у энг бахтиёр одам ҳисобланарди.

Қишлоқда кимки хотинидан жаҳли чиқса: "Бор, чўпоннинг хотинидан ибрат олиб кел", дер эди. Кунлардан бир кун қишлоқ оғаси хотинидан хафа бўлди. Оға хотини ила жанжаллашиб:

— Эй гапга тушунмайдиган, бефаҳм хотин, бориб қишлоғимиз чўпонининг хотинидан озгина бўлса ҳам ақл ўрган, у фақир хотиндан ибрат ол, эр қадрини ўрган, — деди. Унинг хотини:

— Чўпоннинг хотинидан нимани ўрганаман. Эри чўпон бўлса, ўзида на ҳунар, на фазилат бор, — деб қаршилик кўрсатди.

Оға жаҳл билан ишига кетди. Хотин кейин безовта бўлиб, ўрнидан турди-да, "чўпоннинг хотинини ҳамма таърифлайди, бир кўриб келай", дея уларнинг уйига борди. Шу пайт чўпоннинг хотини ҳовлидаги, офтобда турган идишдан сув олиб ичар эди. Оғанинг хотини:

— Шу сувдан менга ҳам озгина беринг, — деди. Чўпоннинг хотини:

— Бу сув исиб қолган, сизга муздай сув олиб келаман, бир оз кутинг, — деди. Оғанинг хотини:

— Майли, лекин сиз ўзингиз нега исиб қолган сув ичмоқдасиз? — деб сўради. Чўпон хотини:

— Хоним, шу онларда эрим далада жазирамада юрибди. Қуёшда қизиган мешчасидаги сувдан ичаётгандир. Эрим у ерда исиган сувни ичса-ю, мен бу ерда совуқ сув ичсам, хотинлигим қаерда қолди!.. — деб жавоб берди.

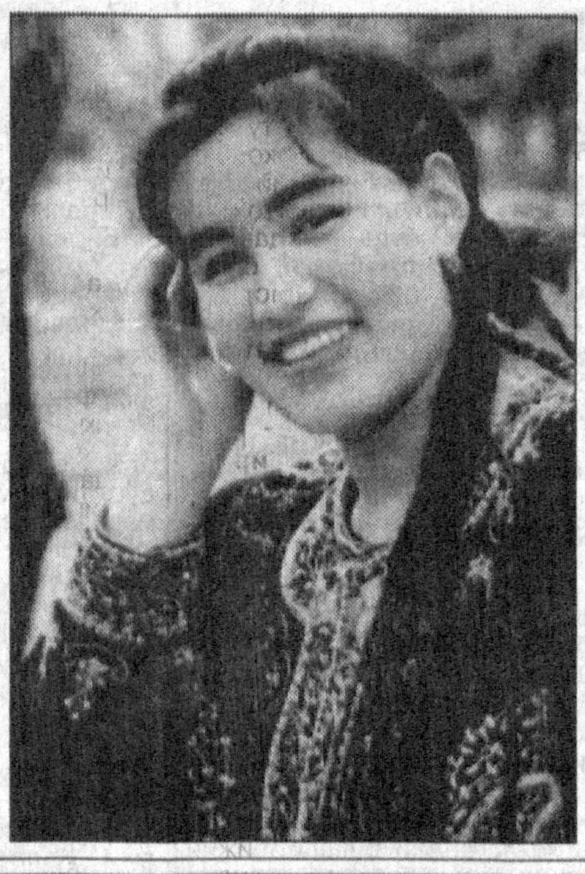

Тафаккур

Ўлчовларга сиққан севги — ғарибдир.

Уильям ШЕКСПИР

***

Шундай буйруқ,
шундай бир қонун
Маҳбубларга
ёрдир туну кун.
Кимни севсак,
ким севса бизни
Жон фидодир
фақат шул учун

Фаридиддин АТТОР

***

Муҳаббатни энг ноёб нарса каби асранг. Уни бир марта хор қилдингизми — кейинчалик албатта жазосини тортасиз.

К.Г.ПАУСТОВСКИЙ

***

Никоҳ дегани, бу — турли жанжаллар, баҳслар билан бўлиниб-бўлиниб турувчи узоқ суҳбат дегани.

Р.СТИВЕНСОН

Мулоқот

МУҲАББАТ ВА САДОҚАТ ЧАМБАРЧАС

Ўзбекистон қаҳрамони. Халқ ёзувчиси Саид Аҳмад билан суҳбат

АТИРГУЛ КАМОЛИ

Умр шиддат билан ўтиб кетмоқда. Яхши инсонлар билан танишиб, уларнинг суҳбатини олиш ҳузур бўлса, шу билан бирга қайғули ҳамдир. Эсимни таниганимдан буён машҳур ёзувчи Саид Аҳмад ҳақида кўп эшитганман, саҳналаштирилган асарларини мароқ билан томоша қилганман-у, бироқ тасаввуримда бир бўшлиқ борга ўхшарди. Бугун ўша бўшлиқ ўрнини улкан бир маъно тўлдирди.

Инсоннинг суратига боққанингизда унинг сийратини билмаганингиз учун кўзингизга оддийгина сурат бўлиб кўринади. Ўша инсоннинг сийрати билан танишганингиздан сўнг эса олдинига оддийгина кўринган у суратга назарингизда жон киргандек туюлади. Саид Аҳмад домланинг суҳбатларини тинглаб туриб, хаёлимдан беихтиёр ана шундай фикрлар ўтди-да, бир эмас, икки суратнинг жонланганини юрагимдан ҳис этдим.

Суҳбатимиз асосан ёзувчининг бекаси, шоира Саида Зуннунова (Аллоҳ раҳмат қилсин)нинг тақдири мавзуида бўлди. Кўпчилик Саида Зуннуновани гўзал бир шоира сифатида яхши танийди. Шоиранинг садоқатли ёр, иймон-эътиқодли мўмина аёл, меҳрибон она, қўли ширин пазанда эканлиги, ҳар қандай қийинчиликларни кучли ирода билан енгиб ўтганлиги суҳбат чоғида бирма-бир кўз ўнгимдан ўта бошлади. Ёзувчи ва шоирага нисбатан меҳрим тобланди. Ёзувчининг армон тўла сўзлари қайғумни орттирса, меҳр тўла кўзлари қалбимни ёриштирди.

Домланинг дала ҳовлисини айланиб, кўзим қийғос очилган бир туп атиргулга тушди. Одатда атиргулни кўрган киши, албатта, унинг ҳидини ҳам туйгиси келади. Мен ҳам хаёл билан гулнинг олдига бордим-да, уни ҳидлай бошладим. Гулнинг хушбўй ҳидидан дилим яйраб, беҳосдан: "Атиргулнинг ҳиди бўлса яхши-да!" деб юборибман. Ушбу мисра ўзимга ёқиб тушди. Ундан фойдаланиб бирон нарса қораламоқчи бўлдим, аммо қанча уринмай, ҳеч нарса ёза олмадим. Негаки, бу мисрани назаримда Саида опа пичирлаб айтаётгандек туюлаверди. Шунда бу мавзуга нуқта қўйдим.

Бир оз фурсат ўтгач Саида Зуннунованинг "Танланган асарлар"ини варақладим. Ундан "Тошкент гуллари" номли шеърини ўқиб, ўша бир мисра яна эсимга тушди. Шеърда мен излаб топа олмаган ифодалар ўз аксини топгандек эди гўё.

ТОШКЕНТ ГУЛЛАРИ

Эҳ, Тошкент гуллари, кўп нафис гуллар,
Бир ғубор топмайсиз япроқларида.
Қизлар кулгусидек чиройли, маъсум,
Қизлар кулгуси бор ёноқларида.

Анвойи ранглари энтиктиради,
Диллар яшаради, кўзлар яшнайди.
Эҳ, гуллар ҳамиша сизга ташнаман,
Юрагим ҳамиша сизга ташнайди.

Узиб тутмагунча азиз дўстларга,
Таъриф қилолмайман жамолингизни.
Ҳидлаб, юзин суртмай япроғингизга,
Ҳеч ким ҳис қилолмас камолингизни.

Хиёбон кезаркан, кўнглим, хаёлим,
Ювилган топ-тоза баргларда қолди.
Ўзим қўшиқ бўлиб қайтдим уйимга,
Хотирим яшнаган боғларда қолди.

Бир хаёл сингари сархуш, бахтиёр,
Қаламга тутиндим келиб оҳиста.
Эҳ, Тошкент гуллари, кўп латиф гуллар,
Меҳрим, муҳаббатим ҳамиша сизда.

— Суҳбатимизни аёл, меҳр-муҳаббат, садоқат, маънавият, аёл ахлоқи каби мавзудан бошласак. Марҳума умр йўлдошингиз таниқли шоира ва адиба Саида Зуннуновада сиз кўпроқ ҳурмат қилган фазилат қайси эди?

— Саидахонда мен энг кўп ҳурмат қиладиган фазилат тўғрисўзлик эди. У ҳаётда ҳеч қачон ёлғон гапирган эмас. Ниҳоятда тўғрисўз эди. Аёл киши учун бу улкан фазилатдир. Чунки, тўғрисўзлик тўғриликдан, поклик, ҳалолликдан, садоқатдан туғилади. Тамаъдан узоқ эди. Мажлисларга борганимизда, уйга қайтаркан: "Одамларнинг машиналарига умид қилиб ўтирманг, кетдик" дерди. Бировнинг кўзига жовдираб қарамасди. Банданинг ҳақидан ҳазар қиларди. Бировнинг ҳақи озгина ўтиб қолса, ўша куниёқ тўлаб қўйиб, хотиржам бўларди.

Саидахон бировга ўхшамасликка ҳаракат қиларди. Ҳаётда ҳам, ижодда ҳам тақлидни хушламасди. Ёзувчи бўлиб, махсус курсига ўтириб ижод қилганини билмайман. Фикрларини, асарларини оиладан узилмаган ҳолда ҳамма жойда, масалан, ошхонада ҳам ёзаверарди. Ҳамма қўлёзмаларига ёғ сачраган, сут сачраган бўларди. Кибру ҳаводан, ортиқча ясан-тусандан буткул йироқ эди.

— Домла, сиз "Йўқотганларим ва топганларим", "Қора кўз мажнун" китобларингизда раҳматли Саидахон опа ҳақларида "Шоиранинг феруза олами", "Йўлларда терилган сатрлар", "Биз шундай яшадик", "Қаноатда Саида филча бўлурми, ҳай-ҳай" деган дардли ва дилкаш мақолаларни киритгансиз. Уларда муҳаббат ва садоқат хислатлари алоҳида таъкидланмаган бўлса ҳам, оилавий ҳаётда бу нодир туйғулар устивор бўлганини пайқаш қийинмас. Айтинг-чи, оилада аёлнинг садоқати биринчи ўринда турадими ёки муҳаббатими?

— Менимча, бунинг биринчи-иккинчиси бўлмайди. Муҳаббатни садоқат, садоқатни муҳаббат мустаҳкамлайди. Худо асрасин, баъзи оилаларда муҳаббат бўлмаган тақдирда ҳам садоқатда путур етмаслиги керак. Муҳаббатсизлик садоқатсизликка йўл очмаслиги керак. Аммо бу икки фазилатнинг бир ўринда бўлиши инсоннинг бахтидир. Муҳаббат билан садоқат бир-биридан ажралмас, бир-бирига чамбарчасдир.

— Сизнингча, аёл маънавияти қандай бўлиши керак? Буни яна Саида опа мисолларида сўзлаб берсангиз.

— Саидахон мисолида гапириш мен учун ҳам осонроқ, ҳам қийинроқ. Маънавият дегани, менимча, иймон-эътиқод, поклик, тўғрилик, инсоннинг ички олами билан ташқи олами бир хил бўлиши, юксак одоб, чиройли аҳлоқдир. Маънавият инсоннинг ички нуридир.

Саидахон ниҳоят қаноатлик аёл эди. Сабрлик, иродалик бека эди. Тўйимиз бўлган куни у келинлик либосини мотам либосига алмаштирган. Қирқ тўққизинчи йилнинг 28-ноябрида Саидахоннинг ўн етти ёшли укаси оламдан ўтди. Сабохон аянинг бир фарзандига Тошкентда никоҳ ўқилган бўлса, бир фарзандига Андижонда жаноза ўқилди. Ундан кейинги кўргиликларимиз ҳам кўпларга аён.

Саидахон оила эътибори ва садоқатини шу қадар мустаҳкам сақлар эдики, бу фазилати энг оғир даврларда синовдан ўтганди. Енгил-елпи ҳаёт кўрувчилар бундан ибрат олишлари лозим, деб ҳисоблайман. Саидахон Алихонтўра Соғунийни ўзига пир деб биларди. У муҳтарам зот, азиз инсон ва улуғ устознинг завжаларини ўз онаси қаторида кўрарди. Олдин айтганимдек, у Соғуний ҳазратларининг хонадонларига, назаримда, руҳан покланиш учун борарди. Бу даргоҳ таъзим қилса арзийдиган нурли, файзли хонадон эди.

— Замон, аёл, модалар ҳақида нима дея оласиз?

Аёл киши замонга қараб ўзгариб бораверииши керакми? Саида опанинг бу хусусларга муносабатлари қандай эди?

— Саидахон ҳеч қачон модага берилмаган. У ўз миллий қиёфаси, миллий либосларини ҳеч нарсага алишмасди. Атлас кўйлакни яхши кўрар эди. Юз турли товланаётган аёлларни хушламасди. Ҳатто сочни кесишга ҳам тоқат қилмасди. Бу ҳақда: "Эй Худо, мени соч кесишдан асра" деган шеъри ҳам бор. Раққосалардан баъзан ранжиб: "Баҳор"нинг қизлари қирққокил бўлиб ўйнайди-ю, рақсдан кейин қарасанг, сочлари кесилган, миллий сиймоси йўқ!" дерди.

Аёл киши замонга қараб ўзгарадиган бўлса, кийим-кечак, мода-пода, ясан-тусан, бўёқ-мўёқларга қараб эмас, балки замонавий илм-маърифат, маънавий камолотга қараб ўзгариши, ўз миллий сиймосини сақлаган ҳолда, одоб-ахлоқ, поклик, ҳалоллик, илм-маърифат жиҳатидан замон билан ҳамнафас яшаши керак. Маънавий бой аёл ўз миллати, ўз халқининг покиза урф-одатлари қадрини билиши зарур.

— Ижодкорнинг ахлоқи ҳақида нима дея оласиз? Баъзи қаламкашларнинг ёзганини ўқиб қойил қоласиз-у, ўзининг феъл-атворини кўриб таажжубга тушасиз...

— Саидахон шеъри қандоқ бўлса, ўзи ҳам ўшандоқ эди. Ҳеч қачон ўз ахлоқига зид нарса ёзган эмас. Ёки ҳеч қачон ёзганига зид ҳаракат қилган эмас.

Ижод олами иккиюзламаликни [illegible]майди. Ижодда ундай, ҳаётда бундай бўлиш яхшимас. Инсоннинг ичи билан таши бир хил бўлиши керак. Ижодкор ахлоқидан гапирадиган бўлсак, бу жиҳатда бизга мумтоз адабиётимиз вакиллари улуғ ибратдир. Алишер Навоий, Заҳириддин Бобур, Муҳаммад Ризо Огаҳий, Хожа Аҳмад Яссавий, Бобораҳим Машраб ижоди, маънавияти, ахлоқи бир хил даражада юксакдир. Улар покиза эътиқодга берилиб, иймон билан, эътиқод билан яшадилар.

Ижодкор ахлоқи ана шундай бир хилликни, ҳаётда ва ижодда бир хил пок бўлишни талаб қилади. Ҳозирги шоир-ёзувчиларнинг ҳаммаси ҳам ички ва ташқи поклик қоидасига риоя қилмайди. Ижодда муҳаббат, садоқат, поклик деб ёзади-ю, ҳаётда бунга амал йўқ.

Бу жиҳатдан мумтоз адабиётимиз улуғларига эргашмоғимиз лозим.

— Оила мустаҳкам бўлиши учун, сизнингча, аввало нималарга кўпроқ эътибор берилиши керак?

— Оилада вафо, бола тарбияси собит бўлиши, эркак ҳамиша аёлига ғамхўрлик қилиб туриши лозим. Таъминот эркакдан, куйдириб-пишириш аёлдан. Аёл киши яхши пазанда бўлиши керак.

Аёл ҳамиша эрининг уйга келишини таъминлаб туриши, эркак кўчада изғиб юрмаслиги учун барча эҳтиёжларини уйда топадиган даражада меҳр ва тавозуъ кўрсатиши керак. Доим эрини яхши кутиб олиши зарур. Асл иззат-ҳурмат уйда бўлади. Кўчадагиси сохта, ўткинчи, носамимий. Аёл оилани шундай тутсинки, эр ҳамма вақт уйига интилиб турсин.

Саидахон таниш хотинларнинг феъл-атворига диққат қилар эди. Бир хил одамлар ўз хотинини меҳмонда, уйда аския қилади. Саидахон бундай қилиқларни жуда ёмон кўрар эди. Баъзи аёлларнинг кийинишдаги беҳаёлигидан ор қилар эди.

Аёл оиланинг нури бўлиши керак. Агар эри шоир бўлса, илҳом парисидай туриши керак. Хотин эрининг манфаати билан, эр хотиннинг манфаати билан яшаши керак. Шунда оила обод бўлади. Бир-бирларига меҳр-муҳаббатлари бўлади. Оилани меҳр-муҳаббат боғлаб туриши керак.

— Аёл иродаси ҳақида сўзлаб берсангиз.

— Ирода — сабр-тоқат, сабр-матонат маъносида тушунилади. Бу жиҳатдан ҳам Саидахоннинг ҳаёти ибратлидир.

Жезқозғон қамоқхоналарида юрган пайтимда, эллик тўртинчи йили Саидахондан бир хат олгандим. Ундан олдин ҳам хат юборганини айтганди. Ўша хат менга етиб келмаганди. Яқинда иш кабинетимни таъмирлаш сабаби билан мен йўқолиб кетган деб гумон қилган ўша хатнинг қораламаси чиқиб қолди. Уни "Менга етиб келмаган хат" деган сарлавҳа билан китобларимга киритдим. Унда Саидахон қайноналари, яъни менинг онам ҳақларида бундай ёзганди:

Ойим саҳар пайти бомдод намозини ўқишга туради. Жойнамоз устида паст товушда Қуръон тиловат қилади. Тиловатдан сўнг мени узоқ дуо қилади: "Эй Худойим, шу мусофиргинани Ўзинг қўлла! Шу фариштагинага тикилганларнинг юзини тескари қил!.. Бола бечора келин бўлиб нима ҳаловат кўрди?.. Келин бўлиб яйраб-яшнамади. Борса келмасда банди зиндон бўлиб юрган боламнинг мушкулини осон қил!.."

Мен гапларни Саидахоннинг машаққатли ҳаёти, сабот-матонатини айтиш учун эслаяпман. Дунёси шундай машаққат билан ўтди, энди Аллоҳ охиратини обод қилган бўлсин. Инсоннинг дунёдаги ҳаёти бир амаллаб ўтади. Аммо абадий ҳаёти — охирати қандай бўлади? Гап ана шунда...

Мен Саидахонга бир поклик тимсоли сифатида эътибор этилишини истар эдим. Менинг умр йўлдошим бўлгани учун эмас, балки, ўшандай оғир, мураккаб, даҳшатли шароитларда ҳамма ҳам ўзини пок ва саломат сақлай олмайди. У қамоқдан ҳам қўрқмади, ёзувчилар уюшмасидаги таҳдидлардан ҳам тап тортмади. Номусини, оиласини мардона муҳофаза қилди. У ҳассос шоира, жафокаш инсон, пок ва садоқатли умр йўлдоши эди.

— Домла, сизга катта раҳмат. Ўтган воқеаларни эслатиб, сизга азият берган бўлсак, рози бўлинг. Ҳамиша халқимизнинг ардоғида бўлишингизни тилаймиз. Энди охирги илтимосимиз: "Ҳуррият"чиларга айтадиган қандай сўзингиз бор?

— "Ҳуррият" мустақил газета. Рост гапни айтиш имконлари кўп. Аммо "Ҳуррият"чилар улуғ бобомизнинг ушбу сўзларини ҳамиша ёдда тутишларини истайман:

Оқил киши ростдан
ўзгани демас,
Ҳама рост ҳам вале
дегулик эмас...

Ҳамма рост гап билан ҳам халқнинг ўртасига чиқиб бўлмайди. Рост гапларнинг халқимиз, жамиятимиз учун фойдалироғини топиб айтиш керак. Бир оқил зот подшоҳнинг севимли фили ўлганини кўпол хабар қилишдан ўзини тийиб: "Шоҳим, узр, филингиз емиш емай қўйди, сув ҳам ичмай қўйди, нафас ҳам олмай қўйди..." деган экан.

Рост гапни ҳам зарофат, лутф, маърифат билан айтган яхши.

Саҳифа материаллари ва суҳбатни Иноят УБАЙДУЛЛАЕВА тайёрлади.

Mustaqil gazeta HURRIYAT

Ён дафтар

ТИНИБ-ТИНЧИМАС ҲАМКАСБЛАР

"МУТЛОҚ ЧЕМПИОН"

Бир кун "Совет Ўзбекистони" муҳаррир муовини Холбек Ёдгоров билан шу газета мусаҳҳиҳи Шоҳайдар Мирҳабибов шахмат ўйнашибди. Шоҳайдар Холбек акани кетма-кет уч марта ютибди. Холбек аканинг табиати хира бўлиб ўрнидан туриб кетибди.

Масъул котиб Абдукарим Набихўжаев Холбек аканинг хонасига саҳифа кўтариб кирганида ҳам ҳамон у кишининг кайфияти ёмон экан.

— Анави, корректурадаги паст бўйли, олакўз болани ким ишга олган? – дебди у киши.

— Мен олганман, - дебди Абдукарим ака.

— Абдукарим, ҳеч кадр танлашни билмадингиз, билмадингиз-да. Шу боладан бошқаси қуриганмиди корректурага? Менга у ҳеч ёқмаяпти. Қандайдир ғўддайганроқми-ей, писмиқроқми-ей... Иложи бўлса, бўшатиб юборинг.

Абдукарим ака хонасига киргач, Шоҳайдарни чақирибди:

— Нима қилиб Холбек аканинг жаҳлини чиқардинг?

— Шахмат ўйнаб кетма-кет уч марта ютдим. Бошқа гуноҳимни билмайман.

— Холбек ака шахмат бўйича таҳририятимизнинг мутлоқ чемпиони-ку, билмасмидинг?

— Йўқ.

— Бунинг устига у киши муҳаррир муовини бўлсалар, озгина ҳурматларини қилмайсанми. Бундай қилаверсанг, думингни тугиб юбориши мумкин-ку!...

— Хатойимни қандай тузатсам бўларкин? Мен билан яна шахмат ўйнармиканлар?

— Кайфияти яхши пайтни пойлаб туриб кирсанг, ўйнайди.

Шоҳайдар шундай қилибди. Холбек ака билан шахмат суришиб, кетма-кет икки марта ютқазибди. Шунда "мутлоқ чемпион"нинг юзига табассум югуриб дебди:

— Сен бола шахматни дуппа-дуруст ўйнасанг бўларкан-ку. Тарбияласа, сендан яхши шахматчи чиқади. Бор, ишингни қилавер.

ЁЗИЛМАГАН ОЧЕРК

Шўро даврининг машҳур механизатори ва пахтакори, икки марта Меҳнат Қаҳрамони Турсуной Охунова янги кўтарилиб, эл-юрт оғзига тушган, кўп оилаларда қиз туғилса исми Турсуной бўлаётган пайтда журналист ва ёзувчи Олим Кўчкорбеков бу донгдор аёлни ўз кўзи билан бир кўриш ва у ҳақда очерк ёзиш учун Чиноз туманидаги Киров номли жамоа хўжалигига борибди. Айни пахта йиғим-терим палласи экан. Олим ака бўлғуси очеркига факт йиғиш учун колхоз раиси билан суҳбатлашишдан бошламоқчи бўлибди. Раис тошкентлик журналистни хушмуомалалик билан кутиб олиб:

— Хуш келибсиз! Хизмат, биродар, — дебди.

— Турсуной Охунова ҳақида очерк ёзгани келдим.

— Жуда яхши-да!

— Турсунойнинг шу кунгача машина билан терган пахтаси неча тонна бўлди?

— Республика радиосининг кеча тушликда берган қишлоқ хўжалик эшиттиришини тингламадингизми?

— Йўқ.

— Радио суҳандони айтди-ку, Турсунойнинг шу кунгача машинада терган пахтаси 350 тоннага етганмиш-ку.

— Сизларнинг ҳисобингизда қанча бўлди?

— Бизнинг ҳисоб бўйича бир тонна ҳам тергани йўқ.

— Ия, бу қанақаси бўлди?

— Турсуной тўртинчи фарзандига ҳомиладор, эрта-индин кўзи ёриши керак, қадамини зўр-базўр босадиган ҳолатда. У қандай қилиб машинада пахта терсин!

— Э-ҳа, ундай бўлса, узр, мен бемаврид келибман, — дебди Олим ака.

"ШЕПИЛОВ БЎЛИШНИ ХОҲЛАЙСИЗМИ?"

Шепилов — тарихий шахс, 50-йилларда собиқ шўролар ҳукуматининг ташқи ишлар вазири бўлган. 1957 йилда Коммунистик партияга қарши (аслида партия Марказий Комитетининг биринчи котиби Н.С.Хрушчевга қарши) гуруҳнинг аъзоси сифатида партия аъзолигидан ўчирилиб, юксак лавозимидан олиб ташланиб, Қирғизистонга бадарға қилинган. Ўша пайтда бу гуруҳ аъзолари ҳақида матбуотда сўз борганида "Маленков, Молотов, Каганович ва кейинчалик уларга қўшилган Шепиловнинг партияга қарши гуруҳи..." деб ёзиларди.

"Сирдарё ҳақиқати" газетасида ишлайдиган журналистлар орасида ҳам "Шепилов бўлишни хоҳлайсизми?" деган гап бор эди. Ўзаро ҳазил тариқасида айтилиб, истеъмолга кириб кетган бу гап сиёсий эмас, маиший маънога эга эди. Яъни, таҳририятдаги иш тугаш олдидан, масалан, Тошмурод Маманиёзов ёки Ҳамроқул Ризо олдингизга келиб, секингина: "Шепилов бўлишни хоҳлайсизми?" деса бу: "Уч киши арок ичишни хоҳлаб пул йиғдик, сиз тўртинчи бўлиб қўшилмайсизми?" дегани бўларди. Шунда агар сиз: "Хоҳлайман", десангиз: "Атаганингизни чиқаринг-да, соат кеч 6.30 да Шариф аканинг чойхонасига ўтинг", деган жавоб бўларди.

Жамоада кўпинча хатлар ва оммавий ишлар бўлимида мудир бўлиб ишлайдиган Собир Турдиев "Шепилов бўларди". Собир ака ҳазилкаш, улфат одам эди. Лекин тез маст бўлиб қоладиган одатлари бор эди. У киши Гулистондан йўл беш километр олисдаги Бахт посёлкасида яшарди. Ишга ҳам ҳар куни ўша ердан қатнардилар.

Бир кун Собир ака "Шепилов бўлганида" кайфи анча ошиб қолибди. Улфатлари уни катта йўлга олиб чиқиб, йўловчи самосвал машинасига чиқариб юборишибди. Ҳайдовчи Собир акага: "Қаерга борасиз?" деган экан, у киши кўзларини сузиб: "Тўғрига!" дебдилар-да, сал ўтмай пинакка кетибдилар. Машина Тошкентга келаётган экан. Ҳайдовчи вокзалга келгач, машинани тўхтатиб: "Биродар, тушинг, манзилингизга келдингиз", дебди. Собир ака машинадан тушиб атрофга қараса, Бахт посёлкасига ўхшамайди. Тошкент вокзалида турган экан. Шундан кейин ярим тунда кайфи тарқаб бориши билмай, вокзалда ўриндиқда костюмини бошига ёстиқ қилиб ётиб, тонг оттириб, азондаги электричка поездида Гулистонга қайтибдилар.

Собир ака яна бир марта "Шепилов бўлганларида" кайфи бир байрам арафасида эди. Жамоада байрам муносабати билан камёб маҳсулотлар сотилган бўлди. Савдо тугагач, журналистлар яна "партияга қарши гуруҳ" тузиб, Шариф аканинг чойхонасига боришибди. Улфатчилик алламаҳалгача давом этибди. Улфатлар кайф бўлиб қолган Собир акани яна катта йўлга олиб чиқиб, йўловчи машинага солиб юборишибди.

Бу гал Собир ака Бахтга эсон-омон етиб бориб, машинадан тушибдилар. Уйларини ҳам топиб борибдилар, ҳовлига ҳам кирибдилар. Қўлларидаги маҳсулот солинган халтани олма шохига илиб, нимагадир уйга кирмай, орқа эшикдан томорқага чиқибдилар-да, янги ўрилган беда устига чўзилганча, пинакка кетибдилар.

Келинойи эрталаб туриб ҳовлига чиқса, олма шохига маҳсулот солинган халта илиқлик эмиш-ку, лекин Собир ака йўқмиш. Келинойи ҳамма уйларни, ҳатто ошхона, омборхоналарни ҳам қарабдилар. Лекин Собир акани тополмабдилар. Диққат бўлиб, молхонадаги бузоқни ечиб, томорқага олиб чиқсалар, Собир ака ўша ерда беда устида "думба еган боладай" пишиллаб ухлаб ётганмишлар.

Эртаси куни келинойи жаҳл билан газета муҳарририга "эрини бузаётганлар" устидан шикоят қилиш учун Гулистонга йўл олибдилар.

Улфатларнинг бахтига келинойи таҳририят биноси олдида Жўра Умаркуловга рўпара бўлибди. Жўравой келинойи билан салом-алик қилиб, таҳририятга нима мақсадда қадам ранжида қилаётганини билгач, унга тасалли берибди.

— Кеча пайт уч-тўрт ҳамкасблар тўпланиб, темир йўл томонга кетишаётганди. Бирон жойда ичишган бўлишса керак-да, — дебди у. — Йигитчиликда бўлади. Шунинг учун муҳаррир олдига кирсангиз Собир акамнинг обрўйига ҳам, бошқаларнинг обрўйига ҳам яхши бўлмайди. Муҳарриримиз принципиал одам, бунақа масалада кўнгилчаклик қилмайдилар... Мен йигитлар билан ўзим гаплашаман. Ортиқ бундай қилишмайди.

Шундан кейин келинойи шаштидан тушиб, ортига қайтибди. Таҳририятдаги улфатлар ҳам шу-шу Собир акага "Шепилов бўлишни хоҳлайсизми?" демайдиган бўлишди.

"УЧАСТКАНИ ТЕЛЕФОН ҚУРАДИ"

Марҳум ёзувчи Юсуфжон Ҳамдам туман ижроия қўмитасидан участка учун ер майдони олибди-да, унга пойдевор қургач, участкасига кирган ерда кўкариб турган қари тут остига телефон туширтирибди. Шунда унинг олдига "ҳормабор бўл"га борган журналистлардан бири ҳайрон бўлиб дебди:

— Юсуфжон ака, тоза афандини ишини қилибсиз-ку! Аввал участкани жаранглатиб қурмайсизми, у битгач, меҳмонхонангизга телефон туширмайсизми.

Шунда Юсуфжон ака деган экан:

— Акаси, участкани мана шу телефон қуради.

САБР ТАГИ ОЛТИН

Буюк адиб Абдулла Қодирий "Ўтган кунлар" романини ёзаётганида бир қиш сандал ёнида ўтириб, жуда қаттиқ ишлаган экан. У шундай ишлабдики, оила, рўзғор билан ҳам иши бўлмай қолибди. Қазноқдаги ёғ, ун, гуручнинг таги кўрина бошлабди. Бу аҳвол хотинини ташвишга солиб эрига дебди:

— Ҳай, дадаси, рўзғоримиздан путур кетаяптику. Эртага болаларимиз нима ейишади? Нега сиз бу қадар уйга кўмилиб қолдингиз? Илгари бунақа эмас эдингизку. Эркак киши кўчага чиқарган. Расми, эркак киши кўчага чиқиб, топиб-тутиб келиши керак, аёл уйда ичқариб-кийдириш керак. Нега вазифангизни унутиб қўйдингиз? Эр кишига ярашадиган ишни қилсангизчи. Болаларни қоғоз бериб боқиб бўлмайдику...

Ёзувчи хотинининг гина-кудуратини охиригача тинглабди-да сўнг, қизишмай дебди:

— Хотинбой, яна озгина сабр қилгин, ҳаммаси сен хоҳлагандай бўлади.

Ҳақиқатда, ёзувчи кўп ўтмай машҳур романини ёзиб тугаллабди. Аввал роман "Аланга" журналида босилибди, кейин нашриётда алоҳида китоб ҳолида нашр этилиб, муаллиф яхшигина қалам ҳақи олибди.

Шунда А.Қодирий Эски шаҳар бозорига тушиб, икки қоп ун, икки қоп гуруч, бир нимта гўшт, бир пуд ёғ, шунга яраша сабзи, пиёз сотиб олиб, аравага ортиб, уйига олиб келибди. Рўзғор учун бирдан шунча кўп маҳсулот келганини кўриб қувончдан юраги "қўк ёрилган" бека ҳовликиб:

— Вой, дадаси, шунча маҳсулотни сотиб олишга пулни қаердан олдингиз, носвой сотиб олишга ҳам пулингиз қолмаган эди-ку? — дебди.

Шунда ёзувчи дебди:

— Қиш бўйи танча ёнида қимирламай ўтириб ёзган нарсам алоҳида китоб бўлиб чиқди. Шунга нашриётдан қалам ҳақи беришди. Ана шу пулга олиб келдим бу маҳсулотларни.

Аёл дебди:

— Вой, ундай бўлса яхши-ку, мен остингизга тахмондаги духоба кўрпачалардан қалин қилиб солиб берай, танча ёнида қимирламай ўтириб яна китоб ёзинг, кўчада сандрағлашдан фойда йўқ.

Алиназар ЭГАМНАЗАРОВ

(Боши ўтган сонларда. Давоми бор)

Ёднома

ОСМОННИНГ КЎЗ ЁШЛАРИ

Мен Ҳожиакбар қизиқаётган асарим қўлёзмасини унга олиб келган кун нимадандир қаттиқ сиқилаётганини сездим. Бу тузалиши қийин кечаётган операциянинг асорати бўлса керак деб ўйладим. Бироқ "дарди" бошқа экан, ёрилиб қолди:

— Нега ёзувчиларимизда аҳиллик йўқ? Илгари бу ер доим гавжум бўларди. Нега уларнинг оёғи узилиб кетган? — у бирон жавоб кутгандай менга қараб қолди. Бироқ нима дейишга ожиз эдим.

Дўстим бундай "ёлғизлик"ка ўрганмаган, шунинг учун янги жойга кўниколмаётгандай эди.

Ниҳоят ўзини қийнаган саволга жавоб топгандай, сўзида давом этди:

— Ер юзида пайдо бўлган ҳаётнинг вақт ўлчови билан таққосласак Инсон умри қандайдир дақиқаларга тенг бўлиб қолади. Мана шуни ҳам қадрига етмай, бир-бирига тескари бўлиб яшайдиганлар бор-а! Дийдор, яхши кунлар ғанимат-ку, ахир! Ё ўртага бузукчилик солиб турадиган шайтонлар бормикан?

— Бор, - дедим овозимни пастроқ қўйиб ва кўшиб қўйдим, — одамларни бирбирига ёвлаб турадиган Инсон қиёфасидаги шайтонлар бор. Ноаҳилликнинг сабаби ана шунда.

— Бунга чек қўйиш керак! — Ҳожиакбар ўрнидан туриб қаршимдаги курсига рўбарў ўтириб олди ва деди, — Менга ёрдам беринглар...

Биринчи котиб жамоат ишларида мени фаол иштирок эттиришга астойдил бел боғлаган чоғи, тинимсиз қўнғироқ қилиб, йўқлаб турар, билардимки, бу кимларгадир ёқавермасди.

Ёзувчи, олим Қалдибек оға Сейдановнинг Халқлар дўстлиги маданий алоқалар маркази саройида 60 йиллик юбилейини Ҳожиакбар билан биргаликда ўтказдик.

Кекса ёзувчи, шоирлардан хабар олишга борадиган бўлса ҳам у мени етаклаб борарди... Ҳатто "Фахрийлар" рўйхатига номим қўшилиб қолибди...

Бир куни Ҳожиакбар чақириб:

— Асарингизни ўқиб чиқдим. Қалпоқ қилиб юборибсиз, — дея мақтаб қўйди ўзига хос "лаҳжа"да. Демак, бу "жуда яхши" дегани.

Асар мақтовидан кўра дўстим юзларида пайдо бўлган беғубор жилмайиш, осойишталик аломатлари мени хурсанд этди. Чунки анчадан бери уни бундай чеҳраси очиқ ҳолатда кўрмагандим.

— Энди, - деди у менга жиддий қараш қилиб, — ҳукуматимиз катта маблағ ажратди, "Замонамиз қаҳрамонлари" образини яратишимиз керак. Публицист ва ёзувчиларни турли вилоятларга бир ҳафта, зарур бўлса ундан ҳам кўпроқ муддатга йўлланма билан жўнатяпмиз. Улар ичида сизам, каминанинг ўзи ҳам бор. Мен Сурхондарёга жўнайман, сиз Водийга қаҳрамон излаб йўлга тушасиз!

(Боши 2-бетда)

— Ҳожим, — дедим овозимни баландлатиброқ, — ўзингизни балогардон қилиб, мени ҳар нарсага аралаштиравермаанг!

— Бу нима деганингиз. Ёмонми? — ўрнидан туриб кетди, — Бундай хайрли ишларда иштирок этиш ҳар бир ижодкорнинг бурчи, уюшманинг обрўси-ку! Командировка ёзилган, вилоят ҳокими номига хат тайёрланган. Бухгалтерга учранг, пулни олиб, эртага Тошкентдан чиқиб кетишимиз керак.

Ҳаммага етган командировка пули негадир менга келганда етмай қолди. Бориб келаверинг, йўл кира ҳақи, "суткалик"ни бир қилиб тўлаймиз, яхлитлаб оласиз, дейишди.

Ҳожиакбарнинг Сурхондарёдан ёзиб келган машҳур шифокор ҳақидаги очерки билан менинг "Дарёни терс оқизган одам" номли публицистик мақолам матбуотда эълон қилинди, радио орқали ўқиб эшиттирилди...

Биринчи котиб каминанинг "командировка пули" теварагида бўлаётган машмашаларни кимдандир эшитиб қолибди. Ҳали олмадингизми, деди.

— Оларман, — дедим – у "ҳисобдонлар" алла қандай қонун-қоидаларни рўкач қилишаётгани ҳақида гапириб ўтиришни эп кўрмай, қўшиб қўйдим, — Ўзингиз айтардингиз-ку, бу дунё ўткинчи, арзимас нарсаларга ҳам асабни қақшатавериш керак эмас деб!

У мени худди биринчи бор кўраётгандай ўгирилиб қаради:

— Гап пулда эмас. Одамнинг қадр-қиммати бор, ахир! Майдакашлик шу даражага етганми!... Ўзим текшириб кўраман. Машинангиз шу ердами! Мени уйга ташлаб қўйинг. Негадир этим увишиб кетяпти.

Уюшма эшигидан бирга чиқдик.

Шу бўйи дўстим бу даргоҳга қайтиб келмади...

Мен ундан тез-тез хабар олиб турардим. Ҳар борганимда бел оғриғидан шикоят қилар, дарди кундан-кун оғирлашиб борарди. Уйидагилар қатори мен ҳам уни юпатардим: "Ҳавонинг намгарчилигидан ҳозир кўпчилик азият чекмоқда. Ҳа демай кунлар чароқлаб кетади. Тоҳир Малик ҳам операциядан кейин анча тузалиб қолди. Чолларга ўхшаб ҳассага суяниб юрибди. Икковларингни Бўстонликдаги дачага олиб чиқиб, бир дам олдираман. Фарғонанинг девзирасидан ош дамлаймиз. Ҳозир у томонлар яшнаб кетган, ҳаммаёқ кўм-кўк, Ҳожим!"

Унинг юзлари ёришади, кўзлари чақнаб кетгандай бўлади:

— Эслайсизми, Ойнатоғ этакларидаги лолазорни!

— Ҳа-да. Ўша лолазор ичидан роса равож тергандик, сиз яхши кўрардингиз. Кўнглингиз тусаяптими?

— Қанийди, бўлса!...

Ойнатоғ жуда олисда. Псков водийси бўйлаб икки кун юргандан кейин унинг этакларига етиш мумкин... Чорбоғга яқин Сижжак қишлоғига келиб қуюлувчи Наволисойнинг юқори қисмида ҳозир айни равожлар етилган палла. Биз у томонларни Ҳожиакбар билан кўп кезганмиз. Ҳатто унинг ҳикояларидан бирида учар ликобча худди мана шу жойларга келиб тушгани тасвирланган...

Наволисойнинг мўрт, шапалоқ-барглари юпқа, серсув равочини кўрган дўстимнинг чеҳраси очилиб кетди... Қариндош-уруғ, таниш-билишларга тоғнинг беғубор шифобахш неъмати дея бир нечтадан улашди.

Бир куни у ўзидан-ўзи гап очиб қолди:

— Анаву Водийга бориб келганингиз ҳақини беришмадими? Нега бундай қилишади-а!...

— Оғайни, - дедим унинг гапини бўлиб, — Ҳозир Сизга шундан бошқа ташвиш йўқми! Тузалиб олинг. Омонлик бўлса ҳамма нарса топилиб кетади.

— Сиз шундай дейсиз-да. Мен кўп ишлар қилмоқчийдим... Анаву янги асарингиз нима бўляпти? Яхши нарса!

— "Шарқ юлдузи"да босиляпти. Корректурасини ўқиб чиқдим. Бугун элттириб беришим керак! — дея папкадан бир даста корректура варақларини олиб кўрсатдим.

У ётган жойида хайрият деб қўйди-да, рафиқасига юзланди:

— Муҳаррамхон, асар ҳақида анови фикрларим ёзилган қоғозни бериб юборинг, машинкалатиб келсинлар. Кўл қўйишим керак-ку!

— Қанақа кўл? – дея унга савол назари билан қарадим, - келишувимиз бўйича, мана, ҳаво ҳам исиб кетяпти, Тоҳир уччовимиз дачага чиқамиз. Ана у ерда паловдан кейин нима бўлса, бемалол ёзиб, кўл қўяверасиз!

— Э, Дадахон Нурий! – у "расмий" муомалага ўтди, - жуда соддасиз-да. Одам одамга ғанимат.

Мен анграйиб қолдим.

Муҳаррамхон бир варақ қоғозни қўлимга тутди-да, йиғлаб юборишига сал қолди, хонадан чиқиб кетди.

Ҳамон мени "қиз ўртоғим" деб атайдиган ўша шаддот синфдошим Назира:

— Ҳожим, бу нима деганинг. Ҳали ёзадиган асарларим кўп деётгандинг-ку, яхши ният қил! – деди.

— Назира Исломовна, — деди-да, у менга ишора қилиб қўйди, — бу ўртоғингизни сал кам ярим асрдан бери биламан. Сизга ўхшаб куйиб-пишиб, ўз ҳақини талаб қиладиганлардан эмас!

Назира овозини пастлатиб замзама қилди:

— Икковларинг бир-бирларингдан қолишмайсизлар...

Ташқарида шамол туриб, дераза кўзларини очиб юборди. Шивалаб ёмғир ёға бошлади.

Мен Ҳожиакбар билан хайрлашиб, ўрнимдан турдим.

У:

— Яна ёмғир ёға бошлади, шекилли, — деди.

Мен:

— Ҳа, осмон йиғлаяпти, - дедим.

— Паналайдиган соябон борми?

— Машинада бор, - дедим.

Эртаси кун у анча безовта бўла бошлади. Ҳавонинг етишмаслигидан шикоят қилар, ёнида одам камроқ бўлишини хоҳларди.

Бир пайт "Исфандиёр нега кўринмайди" деб қолди. Бу уни учинчи бор йўқлаши эди. Ҳожиакбарнинг яқин дўстларидан ёзувчи Исфандиёрни телефон қилиб, топиб бўлмасди.

Унинг уй ва дала ҳовлиси адреси бўйича қидириб кетдим. Вақт алламаҳал бўлганда ёлғиз қайтиб келдим.

Беморнинг тана ҳарорати қирқ даражага кўтарилиб кетибди. Ҳар бири тажрибали шифокор, профессор унвонига эга бўлган ака-ука, опа-сингиллар, "Тез ёрдам"га етиб келганлар укол қилишар, томирдан осма дори юборишиб, турли муолажа усулларини қўллашар, бироқ натижа сезилмасди. У алаҳсий бошлади, нафас олиши яна қийинлашди. Оёқлари кўкимтир тортиб, совий бошлади... Вақт ўтгач дорилар таъсир қилди шекилли, кечки соат ўнларга борганда ўзига келди. Кўзларини катта очиб:

— Шаҳноза қизим, нега йиғлайсан. Мана, мен тузалиб қолдим-ку, — деди. Унинг бу сўзлари тиниқ ва равон чиқди.

Кейин менга ўгирилди:

— Биласиз-а, кўл қўйишим керак. Қани қоғоз? — деди.

Мен ташқарига чиқиб, ярим бет қилиб босилган матнни олиб келдим.

У ёнида ўтирган опасига одатдагидай:

— Назира Исломовна! – дея мурожаат қилди.

— Ҳа, жоним. Укажонгинам, эшитаман.

— Сизнинг синфдошингиз, менинг дўстим яхши китоб ёзган. Унга билдирган фикримни тасдиқлашим керак. Лекин ётиб кўл қўйсам ҳурматсизлик бўлади. Мени суяб, ўтқазиб қўйинглар.

Ҳафта давомида у биринчи марта қаддини расо тутиб ўтириши эди. "Яхши асар" сарлавҳали матнни ўқиб, икки-уч жойига қалам теккизди, сўнг ҳуснихатдай чиройли қилиб имзо чекди. "24—V—2002" деб сана қўйди.

Иккинчи кун кечга бориб унинг аҳволи анча яхшиланди. Кўнгиллари таскин топган ака-укаларнинг ҳаммалари уйларига кетишди. Мен ҳам кетмоқчи бўлиб, икки марта машинани ўт олдирдим-у, негадир юргизишга оёғим тортмади, кўнглим ғаш эди.

Кенжа ўғил Ойбек сиз қолинг, амаки деётгандай менга жовдираб қарарди...

Соат тунги ўн икки яримларга яқинлашганда биринчи бўлиб қўшни Абдулазал ака чопиб чиқди.

Маҳалла аҳли йиғилди. Қиёмат қойим бўлиб кетди...

Табиат ҳам ғам-андуҳини яширолмай, борлиқни тилкапора қилиб ўкраб юборди. Ҳамма ёққа даҳшат солиб момақалдироқ гумбирлади, осмон юм-юм йиғлади...

Эртаси кун абадий уйқуга кетган дўстим тобути устига майин шабода аралаш эпкин томчилар уфуриб турди. Буни Худонинг раҳмати дейишди.

Марҳум ҳар бир яратган бандасининг сўнгги манзилгоҳи аталмиш қабрга қўйилиши билан табиатда шундай бесарамжонлик рўй бердики, таърифлашга тил ожиз.

Мўйсафид қариялар илло бундай қуюн аралаш жалани Тошкент замини ҳали кўрмаган дейишди. Видолашувга келган кўпчиликнинг кўнглидан покиза қалб, яхши бир Инсоннинг бевақт ўлимидан табиат ҳам ларзага келди, деган ботиний ўй ўтди.

Шундай қилиб мен ёмғирли осуда баҳор кунларининг бирида топган оғайнимдан айрилиб қолдим.

Кўм-кўк майсазор узра сочилган алвон лолақизғалдоқлар орасида эндигина пайдо бўлган қадрдонимнинг қабридан узоқлашиб борарканман, букилган қаддимни ерга киритиб юборгудай жала баттар савалаб қуяр, энди менга ҳамроҳ, бошимга паноҳ бўладиган одам бу дунёда қолмагандай эди.

...Шу пайт кимнингдир қўли елкамда турганини ҳис этдим, устимда ёмғирдан паналовчи "соябон" пайдо бўлди. Ёнгинамда ғам-андуҳли нигоҳини ерга тикканича Ҳожиакбарнинг дўстларидан бири Абдулхай Носир келар, олдинроқда расо қадди анча чўкиб қолган Нормурод Нарзуллаев титроқ овоз билан видолашув шеърини ўқиб борарди.

Воқеа

ИТЛАР ҲАМ ЙИҒЛАЙДИ

Онамнинг айтишича, бу воқеага анча йиллар бўлган. Ўшанда барча рўзғор ашёларини каттакон машинага ортиб, қўни-қўшнилар билан хайрлашиб, Намангандан Фарғона вилоятига кўчиш тараддудида эканмиз. Юк ортилган машина анча йўл юрганидан сўнг орқасидан ит товуши эшитилган. Отам ортга қайрилиб чопиб келаётган Оқтой кучугимизни кўрган. Лекин "узоқ йўлга итни олиб юрамизми?" деб унга парво қилмаган. Шунда онам: "Қўшниларга тайинладим, ҳар куни итимизга овқат чиқариб, ул-бул едириб туради!" деб бизга таскин берганлар. Хуллас, болалик хотираларимиз орасида Оқтой кучугимиз чангли йўлда машина ортидан эргашиб келаётган куйи қолиб кетган...

— Ўшанда сизлар кичкина эдинглар, мен бир куни эски уйимизга зарурат юзасидан бориб, собиқ қўшниларимни кўрдим, улардан кучугимизни суриштирдим, — дея ҳикоясини давом эттиради онам. — Уларнинг айтишича, машинадан қолиб кетган итимиз уйимизнинг остонасида ётиб олибди. Қўшнилар кечқурун овқат, сув олиб чиқишса, қайрилиб ҳам қарамабди. Ўша куни туни билан увлаб чиқибди. Эртасига ҳам шу аҳвол юз берибди. Учинчи куни эрталаб қўшнимиз итга овқат берай деб чиққан экан, Оқтойимиз остонага бошини қўйганча ўлиб ётганмиш! Унинг кўзи атрофида ёш томчилари ҳали қуримаган экан...

Оқтой кучугимизнинг садоқатидан анча вақтгача таъсирланиб, ўзимизга келолмай юрганмиз. Ҳатто отам ҳам "Бу ёққа итни олиб келаверишимиз керак эди, уйимизга қўриқчи, болаларга овунчоқ бўларди. Ҳарҳолда хонадонимизнинг яқин дўсти эди..." деб анча вақтгача гапириб юрдилар.

Чўлпоной МЕЛИҚЎЗИЕВА

ЖЧ — 2002: Ўйиндан ташқари ҳолатлар

Hurriyat Sport

1. Дэвид Бекхэм "ЖЧ—98"да Аргентина — Англия баҳсида антиқаҳрамон, "ЖЧ—2002" да эса ҳақиқий қаҳрамон бўлди. Марадона юртдошлари жамоаси дарвозасига ягона голни киритган Дэвидбой қувончдан йиғлаб юборди.

2. "ЖЧ—2002" ўйинларини ўз кўзи билан кўриш бахтидан мосуво бўлаётган Диего Марадонага япон ҳукумати тантилик қилди. Афсонавий футболчи ўз вақтида гиёҳванд моддалар истеъмол қилгани туфайли кунчиқар юрт амалдорлари уни мамлакат яқинига йўлатмайдигандек эди. Энди вазият ўзгарди: Япония Адлия вазири Морияма Марадона учун ўз юрти эшикларини очилганини билдирди.

3. Россия терма жамоаси Тунис устидан ғалаба қозонгач, оддий мухлисдан то ҳукумат раҳбаригача қувончини ўзига хос тарзда баён этган эди. Японлар билан баҳсда ютқазиб қўйгани учун ўрислар ўзларини қўярга жой топиша олмади: фанатлар аламидан кўчадаги машиналарни ёқиб ташлади, дўконларни ер билан битта қилишди, ҳатто Москвада таълим олаётган беш нафар японларга қўл кўтараёзди...

4. Бразилиялик машҳур юлдуз Ривалдо Туркия билан бўлиб ўтган ўйин ниҳоясида муғомбирлиги учун ФИФА қарорига мувофиқ 11 минг франк миқдорида жарима тўлади.

5. "ЖЧ—2002"да гол уриш нималигини билмай келаётган Хитой терма жамоасини кимки (Хитой матбуотида) танқид қилса "ковуши тўғрилаб" қўйилар эмиш. Хитой Матбуот Маркази мамлакатдаги барча ОАВларга бу ҳақда огоҳнома юборган.

6. Хорватия терма жамоаси ҳужумчиси Д.Шукер мексикаликларга бой берилган имконият сабабини Осиёнинг ҳавосига тақаган эди. Италия билан кечган баҳсда ҳаво ўзгармаган бўлса-да, хорватларнинг қўли баланд келди. Қизиғики, бу учрашувда Шукерни мураббий заҳирага "михлаб" қўйганди...

7. Россиянинг Волга бўйи мусулмонлари диний бошқармаси раҳбари, муфтий Муқаддас ўрисларнинг татаристонлик дарвозабони Руслан Нигматуллинни тинмай дуо қилмоқда: Россияга ғалаба керак, унга эришиш бир азоб бўлса, Русланбой учун минг азоб!

Ол-а!

"ТАРЖИМОН" ЁН ДАФТАРИДАН

* "Ўзбекча": Табиб зотига ишингиз тушмасин экан. Бир дўстим шифохонанинг жонлантириш бўлимига тушиб қолди. Амалиётни-ку, қўя туринг, даволаш учун хабдорию тангув ашёсигача ўзимиз олиб бердик.

"Ажнабийча": Доктор зотига ишинг тушмасин экан. Бир дўстим шифохонанинг реанимация бўлимига тушиб қолди. Операцияни-ку, қўя туринг, даволаш учун таблеткаю бинтгача ўзимиз олиб бордик.

* "Ўзбекча": Журналистика куллиёти талабалари амалиёт ўташ учун турли рўзнома, мажаллаларга юборилмоқдалар.

"Ажнабийча": Журналистика факультети талабалари амалиёт ўташ учун турли газета, журналларга юборилмоқдалар.

* "Ўзбекча": Устига тунлик кийиб олган бинобон халлослаганча ёмхонага кириб келди ва пойтахтга аудтар барқнома жўнатди.

"Ажнабийча": Устига пиджак кийиб олган комендант халлослаганча почтага кириб келди ва пойтахтга шошилинч телеграмма жўнатди.

* "Ўзбекча": Диққат билан кузатган калтан душман қўшини жойлашган ҳудудни харитага паргор билан мурабба шаклида белгилаб қўйди.

"Ажнабийча": Диққат билан кузатган капитан душман армияси жойлашган ҳудудни картага циркул билан квадрат шаклида белгилаб қўйди.

* "Ўзбекча": Мардонқул бўнакни қўлига олди-ю, магозага чопди. У ердан икки боғлам қўлбосар, бир килодан лиму, пўртахол солиб олиб, зиёфатга кетди.

"Ажнабийча": Мардонқул авансни қўлига олди-ю, магазинга чопди. У ердан икки боғлам колбаса, бир килодан лимон, апельсин сотиб олиб, зиёфатга кетди.

* "Ўзбекча": Инсон доим гаризаларига боғлиқ ҳолда яшайди. Шу жиҳатдан ҳаётда ҳам бадбин, ҳам некбин кишиларни учратиш мумкин.

"Ажнабийча": Инсон доим инстинктларига боғлиқ ҳолда яшайди. Шу жиҳатдан ҳаётда пессимист, ҳам оптимист кишиларни учратиш мумкин.

С.САЛИМ

Mustaqil gazeta HURRIYAT
Ўзингни англаб ет!

Муассис: Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси

Бош муҳаррир Амирқул КАРИМОВ

Таҳрир ҳайъати: Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Азамат ЗИЁ, Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Турсунали АКБАРОВ (махсус мухбир), Наим КАРИМОВ, Норали ОЧИЛОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Озод ШАРАФИДДИНОВ, Раҳмон ҚЎЧҚОР

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 165-рақам билан рўйхатга олинган. Бичими А-2.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 16-уй. Телефон: 144-25-06, 133-69-45, 41-52-72.

Индекс:
Якка обуначилар учун — 233 Ташкилотлар учун — 234

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Манзил: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.

Навбатчи муҳаррир: Собиржон ЁҚУБОВ

Топшириш вақти — 21.00
Топширилди —
Буюртма — Г - 573

Муаллиф фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин. Таҳририятга юборилган мактуб ва мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Hurriyat kompyuter markazida terildi va sahifalandi.